

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMETRİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**GİZLİ SINIF ANALİZİ İLE TÜRKİYE’DE
CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNE BAKIŞ AÇISININ
DEĞERLENDİRİLMESİ**

ENESCAN DEVECİ

2501170438

TEZ DANIŞMANI

DOÇ.DR. ÖZLEM YORULMAZ

İSTANBUL-2020

ÖZ

GİZLİ SINIF ANALİZİ İLE TÜRKİYE’DE CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNE BAKIŞ AÇISININ DEĞERLENDİRİLMESİ

ENESCAN DEVECİ

Toplumsal ilişkilerde en büyük sorun, kadın ve erkeğin fiziksel ve algısal farklılıklarından değil, onların eğitim, çalışma hayatı ve sosyal alanlarda eşit olarak görülmemesi durumundan kaynaklanır. Bu sebeple çeşitli gelenek, görenek ve adetler, toplumsal faktörlere göre değişen ve oluşan, toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramını doğurmuştur. Bir gelişmişlik göstergesi olan cinsiyet eşitliği kavramının dikkate alınmaması toplumda kadın bireylerin yaşamlarını olumsuz etkilemektedir. Bu algının önüne geçebilmek için, aileden topluma kadar her alanda kadın ve erkeğin eşit sayılması gerekmektedir.

Bu tez ile bireylerin Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bakış açıları, onların demografik sosyo-ekonomik özellikleri, politik görüşleri, demokrasiye olan inançları dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme ile dikkate alınan özelliklerin bireylerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bakış açılarının sınıflanmasında öne çıkıp çıkmadığı araştırılmıştır. Bu amaçla Dünya Değerler Anket verisi bir kategorik analizi türü olan Gizli Sınıf Analizi ile değerlendirilmiştir.

Bu amaçla Türkiye’de cinsiyet eşitsizliğine olan bakış açısını etkileyeceğini düşündüğümüz, Dünya Değerler Anketi’nde yer alan sorulardan seçilen sekiz soru, gözlenen değişken olarak belirlenmiş, Gizli Sınıf Analizi metodu uygulandıktan sonra elde edilen bulguların, Toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda politika yapıcılara ve araştırmacılara değerlendirme, strateji ve öneri geliştirme aşamalarında bilgi vermesi hedeflenmiştir. Analiz sonucunda, Türkiye’de cinsiyet eşitsizliğine bakış açısı iki sınıfa ayrılmış ve "geleneksel" ve "geleneksel olmayan" olarak adlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gizli Sınıf Analizi, Gizli Değişken, Kategorik Veri Analizi, Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, Dünya Değerler Anketi, Cinsiyet Eşitsizliği İndeksi

ABSTRACT

EVALUATION OF GENDER INEQUALITY VIEWPOINT IN TURKEY WITH THE LATENT CLASS ANALYSIS

ENESCAN DEVECİ

The biggest problem in communal relations is not due to the physical and perceptual differences of men and women, but from the fact that they are not seen as equal in education, working life and social fields. For this reason, various traditions and customs created the notion of gender inequality, which changes and occurs according to communal factors. Disregarding the notion of gender equality, which is an indicator of development, negatively affects the lives of women in society. In order to prevent this perception, women and men should be regarded as equal in every field from family to society.

In this study, individuals' perspectives on gender inequality in Turkey, demographic and socio-economic characteristics, political views were evaluated considering the beliefs in democracy. With this evaluation, the characteristics that can be taken were explored in the classification of individuals' perspectives on gender inequality. For this purpose, World Values Survey data was evaluated with Latent Class Analysis which is a type of categorical data analysis.

For this purpose, eight questions involved in the World Values Survey, which is thought to affect the viewpoint of gender inequality in Turkey so it is designated as observed variables. The findings obtained after applying the Latent Class Analysis method are aimed to inform policy makers and researchers about gender inequality during the evaluation, strategy and suggestion development stages. In the analysis result, viewpoint of gender inequality in Turkey divided into two classes and "conventionally" and "non-conventionally" has been named.

Key Words: Latent Class Analysis, Latent Variable, Categorical Data Analysis, Sex, Gender, Gender Inequality, World Values Survey, Gender Inequality Index

ÖNSÖZ

Sosyal bilimlerde, doğrudan ölçülemeyen kavramları ölçmek ve sınıflandırmak için kullanılan Gizli Sınıf Analizi yardımıyla, Türkiye’de yaşayan bireylere yapılan Dünya Değerler Anketi değerlendirilmiş ve Türkiye’de yaşayan insanların Cinsiyet Eşitsizliğine bakış açıları sınıflandırılmaya çalışılmıştır.

Bu vesileyle yaptığım çalışmanın konusu dahil olmak üzere, her an yanımda olan bir an olsun benden desteğini esirgemeyen, her zaman doğru yol gösteren, gerek özel hayatımda gerek akademik anlamda bana ışık olan sevgili hocam tez danışmanım Doç. Dr. Özlem Yorulmaz’a çok teşekkür ederim. Ayrıca bugünlere gelmemde emeği geçen tüm öğretmenlerime teşekkürü bir borç bilirim. Bu süreçte her zaman yanımda olan her yardım istediğimde hiç sıkılmadan yardım edip sorunlarımı farklı bir bakış açısıyla çözen, Gizem Köksal’a sonsuz teşekkür ederim. Tez döneminde ve akademik yaşantım boyunca her zaman yanımda gördüğüm çok değerli arkadaşlarım Salih Haydar Günler ve Ozan Bayrak ayrıca teşekkür ederim. Son olarak tezimi her gün arayıp soran ve gelişmeleri hep yakından takip eden babam Hasan Deveci’ye ve bana her zaman akıl danışmanı ve dost olan ablam Sevinç Aksoy ile biricik yeğenim Nisa Aksoy’a sonsuz teşekkür ederim.

Enescan Deveci

İstanbul 2021

Öz	ii
Abstract.....	iii
Önsöz	iv
İçindekiler	v
Şekil Listesi	vii
Tablo Listesi.....	viii
Giriş	1

BİRİNCİ BÖLÜM

CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ

1.1.	Cinsiyet Eşitsizliği Kavramı	1
1.1.1.	Toplumsal Cinsiyet	3
1.1.2.	Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği	5
1.2.	Cinsiyet Eşitliği-Eşitsizliğinin Tarihçesi	7
1.2.1.	Cinsiyet Eşitsizliğinin Dünyadaki Gelişimi	7
1.2.1.1.	Polonya’da Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği	8
1.2.1.2.	Almanya’da Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği	10
1.2.1.3.	Filistin’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği	12
1.2.2.	Türkiye’de Cinsiyet Eşitsizliği	13
1.3.	Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği İndeksi	15
1.3.1.	Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği İndeksinde Türkiye’nin Yeri.....	16
1.4.	Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Algısına Etki Eden Faktörler	17
1.4.1.	Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Algında Cinsiyet Faktörü.....	18
1.4.2.	Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Algında Eğitim Faktörü	19
1.4.3.	Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Algında Medeni Hal Faktörü	20
1.4.4.	Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Algında Yaş Faktörü.....	21
1.4.5.	Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Algında Ekonomik Durum Faktörü	22
1.4.6.	Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Algında Dindarlık Faktörü.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

GİZLİ SINIF ANALİZİ

2.1.	Gizli Değişken, Gizli Sınıf, Gizli Sınıf Analizi	25
2.2.	Diğer Gizli Model Tipleri ve Gizli Sınıf Analizi ile Karşılaştırılması	28
2.2.1.	Faktör Analizi.....	28
2.2.2.	Gözlenemeyen Nitelik Analizi	30
2.2.3.	Gizli Profil Analizi	30

2.3.	Ölçek Türleri	31
2.3.1.	Nominal Ölçek	31
2.3.2.	Ordinal Ölçek	32
2.3.3.	Aralık Ölçeği	32
2.3.4.	Oran Ölçeği	32
2.4.	Gizli Sınıf Analizinin Varsayımları	33
2.4.1.	Poisson Dağılımı	34
2.4.2.	Binom Dağılımı	35
2.4.3.	Multinomial Dağılım	36
2.5.	Gizli Sınıf Analizinin Modeli	37
2.5.1	Yerel Bağımsızlık	38
2.5.2.	Gizli Sınıf Analizinin Parametreleri	39
2.5.2.1.	Gizli Sınıf Olasılıkları	39
2.5.2.2.	Koşullu Olasılıklar	40
2.5.3.	Gizli Sınıf Modelinde Tahmin Yöntemleri	41
2.5.4.	Modelin Uygunluk Ölçütleri	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMA

3.1.	Veri Kümesi ve Değişkenler	45
3.2.	Bulgular	55
Sonuç		69
Kaynakça		71

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 – Üç Gözlenen Değişkenli Gözlenemeyen Değişken	26
Şekil 2.2 – Değişkenlerin Sınıflandırılması	33
Şekil 2.3 - Gözlenen Değişkenler Arasındaki İlişkiler	38
Şekil 2.4 - Gözlenmeyen Değişken ve Gözlenen Değişken Arasındaki İlişki.....	39
Şekil 2.5 - Olabilirlik Fonksiyonu İçin Yerel ve Global Maksimum	42
Şekil 3.1 - Araştırma Modeli	47
Şekil 3.2 - 3 Sınıflı Modele Ait Koşullu Olasılıklar ve Gizli Sınıf Olasılıklarına Ait Diyagram.....	56
Şekil 3.3 - 2 Sınıflı Modele Ait Koşullu Olasılıklar ve Gizli Sınıf Olasılıklarına Ait Diyagram.....	65

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1 – Gözlenemeyen Değişken Modellerinin Sınıflanması.....	27
Tablo 3.1 – Araştırmada Yer Alan Bireylerin Yaşlarına Ait Frekans Tablosu.....	48
Tablo 3.2 – Ankette Yer Alan Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Frekans Tablosu.....	49
Tablo 3.3 – Ankette Yer Alan Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Frekans Tablosu.....	49
Tablo 3.4 – Ankette Yer Alan Katılımcıların Finansal Durumlarına Göre Frekans Tablosu.....	50
Tablo 3.5 – Cinsiyet Ayrımcılığını Ölçen Sorular (3 Kategorili Sorular).....	52
Tablo 3.6 – Cinsiyet Ayrımcılığını Ölçen Sorular (4 Kategorili Sorular).....	53
Tablo 3.7 – Sınıflandırma Kriter Tablosu	55
Tablo 3.8 – 3 Sınıflı Modele Ait Ankette Verilen Cevaplara Göre Çıkarım ve İsimlendirme Tablosu.....	57
Tablo 3.9 – 3 Sınıflı Modele Ait Koşullu Olasılık Tablosu	60
Tablo 3.10 – 3 Sınıflı Modele Ait Değişkenlerin Anlamlılık Tablosu (Sınıf 2/Sınıf 1)	62
Tablo 3.11 – 3 Sınıflı Modele Ait Değişkenlerin Anlamlılık Tablosu (Sınıf 3/Sınıf 1)	63
Tablo 3.12 – 2 Sınıflı Modele Ait Ankette Verilen Cevaplara Göre Çıkarım ve İsimlendirme Tablosu.....	64
Tablo 3.13 – 2 Sınıflı Modele Ait Koşullu Olasılık Tablosu	66
Tablo 3.14 – 2 Sınıflı Modele Ait Değişkenlerin Anlamlılık Tablosu.....	68

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet, “kadın” veya “erkek” kategorilerinden oluşan ve biyolojik olarak incelenen cinsiyet kavramına, toplumsal ve kültürel etkilerin eklenmesiyle meydana gelir. Toplumsal cinsiyet, bireylerin rollerini atayan, sosyal statü aracıdır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ise kısaca toplumsal cinsiyette kadın ve erkeğin rolünün eşit görülmemesi durumudur.

Dünyada toplumsal cinsiyet eşitsizliğini etkileyen değişkenler incelendiğinde cinsiyet, eğitim, yaş, medeni hal, ekonomik durum ve dindarlık düzeyinin öne çıktığı gözlemlenmiştir. Bu tezde Türkiye’de cinsiyet eşitsizliğine bakış açısını değerlendirebilmek için, sözü edilen tüm bu değişkenleri içeren ve her dört yılda bir tekrarlanan dünyanın en uzun süreli ve en geniş kapsamlı sosyal bilim çalışması olan Dünya Değerler Araştırması anket verisi kullanılmıştır.

Sosyal bilimlere konu olan çalışmalarda doğrudan ölçülemeyen gizli (latent) değişkenler araştırmacıların karşısına sıklıkla çıkmaktadır. Bu değişkenlere ilişkin çıkarsamalar gözlemlenebilen ve/veya ölçülebilen değişkenlere dayalı modellerle mümkündür. Gizli Sınıf Analizi de gözlemlenebilen ve/veya ölçülebilen değişkenleri kullanarak bir kitledeki gizli alt grupları tanımlama için kullanılan bir istatistiksel analizdir. Gizli Sınıf Analizi, gizli değişkenleri gözlenebilen ya da ölçülebilen değişkenlerden hareketle değerlendirme ve birimleri sınıflandırma, çeşitli alt gruplara ayırma özellikleri açısından Faktör ve Kümeleme Analizlerine benzerdir.

Türkiye’de cinsiyet eşitsizliğine bakış açısı gizli değişken olarak, anketteki sorular ise gözlenen değişkenler olarak kabul edilmiştir. Daha sonra Gizli Sınıf Analizi ile Dünya Değerler Anketi’ne katılan bireyler sınıflandırılmış, sınıfların farklılaşmasında etkili olduğu tespit edilen değişkenler ile ilgili çıkarımlarda bulunulmuş ve toplumsal gelişmeyi artırmak amacıyla bilgi sağlaması için kaynak oluşturması amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ

1.1 Cinsiyet Eşitsizliği Kavramı

Geçmişten günümüze insanları tanımlamak için bireyler; yaş, cinsiyet, statü, ekonomik durum ve ırk gibi farklı kategorilere yerleştirilerek sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Bu kategoriler içerisinde yer alan cinsiyet kavramı kadın ve erkek sınıflarına sahiptir, “cinsiyet” bireylerin toplumdaki davranış biçimlerini, rollerini hatta yaşam standartlarını belirler¹. Geleneksel cinsiyet kavramı dikkate alındığında görüldüğü üzere, cinsiyet kavramı, ikili bir sınıflandırılmaya tabi tutulmaktadır.

İnsanlar doğduklarında (hatta doğmadan önce) sahip oldukları cinsiyet organlarına bakılarak, kadın veya erkek cinsiyet grubuna dahil edilirler. Buradan da anlaşılabacağı üzere cinsiyet terimi kadın veya erkek olmanın biyolojik yönünü üstlenir ve biyolojik bir yapıya denk gelir. Cinsiyet, insanın biyolojik cinsiyetini temel alan ve bu şekilde belirlenen demografik bir kategoridir. Kişinin nüfus cüzdanlarında yazan cinsiyet terimi tam olarak bu anlama uygun olarak nitelendirilebilir².

Cinsiyet, kadın ve erkek arasında farklılıklar gösteren özelliklerden oluşur ve bu farklılık gösteren özellikler biyolojik, cinsi (kadın veya erkek olma durumu), cinse dayalı sosyal yapıları yani toplumsal cinsiyeti ve cinsiyet kimliğini kapsayabilir. Bireylerin doğarken elde edindikleri genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikleriyle kadın ve erkek olmak üzere biyolojik olarak iki cinsiyete sahip oldukları kabul edilir. Cinsiyet kavramı evrensel olup, tarih boyunca bahsedilen bu kavram tıp, biyoloji,

¹ İbrahim Akkaş, “Toplumsal Cinsiyet Kavramları Çerçevesinde Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı”, **EKEV Akademi Dergisi-ICOAEF Özel Sayısı**, Erzurum, (2019), S.99

² Zehra Yaşın Dökmen, “Sosyal Psikolojik Açıklamalar”, **Toplumsal Cinsiyet**, 6.Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul, (2015), S.19-20-21

sosyoloji, psikoloji, din, felsefe vb. gibi bilim dallarının araştırma konusu olarak karşımıza çıkmıştır³.

Cinsiyet eşitsizliği kavramının daha iyi anlaşılması için bazı kavramların da tanımlanması gerekmektedir. Bu kavramlar; cinsiyet kimliği, cinsel kimlik ve cinsiyet eşitsizliği ile yakından ilgisi bulunan toplumsal cinsiyet kavramlarıdır.

1.1.1 Toplumsal Cinsiyet

Bir olayın, durumun aktörlerini açıklarken kişi zamirleri dilimizde yetersiz kalır ve o kadın, o adam diye kişiyi ister istemez cinsiyet ile beraber tanımlama ihtiyacı hissedilir. Buradan hareketle cinsiyet kimliği, kadın veya erkek olarak bireyin kendini tanımlamasıdır. Bu terim, kimliğin bütünleştirilmeye uğraşıldığı ergenlik çağından önce kazanılmaktadır. Çocukların büyük çoğunluğu yer aldıkları grup ve bağlı olduğu toplumun etkisiyle biyolojik olarak verilen kadın ve erkek rollerini bilişsel olarak kabul ederler ve ona göre davranırlar. Fakat toplumda azımsanmayacak sayıda birey cinsiyet kimliklerini belirlemede zorluk yaşarlar. Bu bireyler biyolojik olarak cinsiyetlerini bilirler lakin bunu hissetmezler, psikolojik olarak diğer cinsiyetten hissederler. Bu sebeple bir terim karmaşasından bahsetmek doğru olur, bu karmaşayı anlaşılır kılmak için cinsel kimlik kavramını açıklamak gerekir. Cinsiyet kimliği, bireyin kendini kişilik ve davranış olarak belli bir cinsiyet sınıfında hissetmesi ve bu cinsiyet sınıfındaki bireyleri özelliklerine göre davranmasıdır. Cinsel kimlik ise kişinin tercih ettiği cinsel yönelimi anlatmak için kullanılır⁴.

Toplumsal cinsiyet kavramı ise, bebeğin anne karnından biyolojik cinsiyetinin belirlendiği doğum hadisesine kadar olan süreden farklı olarak, çeşitli gelenek, görenek ve adetler gibi toplumsal faktörlere göre şekillenen bu kavramda, kadının ve erkeğin rolleri birbirinden farklıdır. Toplumsal cinsiyetin, toplum içerisindeki konumu, kadın ve erkeğin iş bölümü ve sosyo-ekonomik statüsünün belirlenmesi bakımından bu kavram değişken yapısı bakımından önemli bir özellik arz etmektedir.

³ Yıldız Sınmaz Uzgan, “Mutlu Toplumun İnşası İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği”, **Mor Söyleşiler**, İZMİR, (2018), S.17

⁴ Dökmen, **A.g.e**, S.26-27

Son yıllardaki gelenek ve göreneklerdeki değişim, aynı ölçüde toplumsal cinsiyet kavramına da yansımaktadır bu durum bir örnekle açıklanmak istenilirse; geçmiş dönemlerde Türkiye’de kızlar evlendirilmeden önce başlık parası istenmekteydi. Ancak günümüzde bu algı tamamen değişmiş durumdadır. Gelenek ve göreneklerdeki gibi toplumsal cinsiyetin bu değişkenliği toplumdan topluma ve hatta aynı aile bireyleri arasında bile farklılık gösteren bir olgudur. Bir diğer deyişle toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin birbirinden farklı olmasının toplumsal ortamda belirlenen yönlerini anlatmaya çalışır. Cinsiyet kavramının “kadın” ve “erkek” olan kategorilerinden farklı olarak, toplumsal cinsiyetin kategorileri “maskülen” ve “feminen” dir⁵.

Kadın ve erkek, bireyler arasındaki cinsiyet farklılıklarının biyolojik unsurlarına ek olarak toplumsal cinsiyet, toplumsal ve kültürel olarak meydana getirilmesi ve içinde bulunan toplum tarafından kurulması bakımından daha geniş bir bağlamda düşünülmelidir. Toplumsal cinsiyet daha kapsamlı değerlendirilmesi yönüyle bir sürece atıfta bulunur. Bu süreç “Toplumsallaşma” olarak isimlendirilir⁶. Yani, bireyin doğduğu, gelişip büyüdüğü ardından öldüğü ana kadar geçen süre içerisinde sürekli olarak toplumun bireyden beklentileri öğrenmesi ve bireyin bunu gerçekleştirmeye çalışması olarak özetlenebilir.

Biyolojik ifadelerle anlatılmaya çalışılan cinsiyet kavramından ayrı olarak, toplumsal cinsiyet kavramı bireylerin rollerini atayan, sosyal statü aracı olarak kabul edilmiştir. Bu kabulle beraber cinsiyet kavramına yeni anlamlar yüklenmiş ve bu anlamlar biyolojik ve fiziksel olarak değil, toplumdan topluma değişen toplumsal rol ve statüsü açısındandır. Bireylere, toplum tarafından rolleri, davranışları ve kültürü paket halinde yüklenmektedir. Başta aile olmak üzere, okul ve telefon gibi iletişim araçları toplumsal cinsiyetin oluşumunda oldukça önemli yer tutmaktadır. Kadın, erkek ve diğer cinsel azınlıkları cinsel kimliklerine göre tanımlayan toplumsal cinsiyet günlük yaşamı düzenler. Fakat toplumsal cinsiyette karşımıza çıkan en önemli sorun, toplumsal ilişkiler içinde kadın ve erkeğin farklı olması değil eşit

⁵ Şeref Uluocak, v.d, **Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ve Kadına Yönelik Şiddet**, İstanbul, (2014), S.7 ve S.49

⁶ Gökhan Savaş, “Türkiye’de Yaşayan Bireylerin Toplumsal Cinsiyet Eşit(siz)liği Algısı”, **Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi**, SAYI I, Antalya, (2018), S.103

olmayan koşullarda olması noktasında belirlemektedir. Sonuçla toplumsal cinsiyet, biyolojik gen ve cinsiyet gibi somut kavramlara manevi anlamlar yükleyerek bu kavramları kültürel olarak tanımlar ve ayrıştırır. Son zamanlarda toplumsal cinsiyet erkeklerin egemenliğine hizmet etmeyi sürdürmesine rağmen toplumsal normlara karşı duran post modern düşüncenin etkisiyle kadın ve erkek kavramlarına ait olduğu düşünölen olgular karşı cins tarafından da yapılabilmektedir. Erkeğin saçlarını uzatması, kadınların kot pantolon giyebilmesi verilebilecek ufak örneklerdir⁷. Toplumda farklı durumlardan ve erkekliğin egemenliğine hizmet ettiği söylenen toplumsal cinsiyetin aksine toplumsal cinsiyete değişik bir bakış acısıyla baktığımızda erkek cinsiyet kimliğine ait davranışların kadınlarda yüceltildiği, kadın cinsiyet kimliğine ait davranışların erkekte aşağılanıp hor görölmesi durumu farklı bir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır⁸.

Öte yandan feministlere göre, toplumsal cinsiyet kültürel bir kavramdır ayrıca bu kavram toplum tarafından erkek ve kadına yüklenen zorunlulukları ifade eder. Toplumsal cinsiyetin kültürel olmasının yanı sıra politik sebepleri temel alan bir yapı içinde olduğu feministlerin ana düşüncesidir. Aslında feministler kadın ve erkeğin özelliklerini dışardan almadığını ve doğuştan geldiğini vurgularlar. Bu sebeple erkek ve kadın arasındaki farkın temele dayandığı ve küçük olduğunu savunurlar. Bireyler erkek veya kadın diye değil “kişiler” olarak değerlendirilmeli görüşündedirler⁹.

1.1.2 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Toplumsal cinsiyeti açıklarken belirttiğimiz üzere, toplumsal cinsiyet kavramında karşımıza çıkan en önemli sorun, toplumsal ilişkilerde kadının ve erkeğin farklı olması değil eşit olmamasıdır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramı toplumsal cinsiyetin karşımıza çıkardığı önemli bir sorundur. Bu kavramla beraber cinsiyet eşitliği ve cinsiyet eşitsizliği kavramları da doğmuştur.

⁷ Akkaş, A.g.e, S.99-100-101

⁸ Elif E. Balta, **Toplumsal Cinsiyet Ve Ayrımcılığı Bağlamında Zeynep Cemali’nin Eserlerinin Değerlendirilmesi**, (2013), S. Giriş

⁹ Fatma Nalbant, Tuğrul Korkmaz, “Feminist Teori Temelinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Türkiye Bağlamında Değerlendirilmesi”, **Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2, Artvin,(2019), S.170

Anlatılmak istenen eşitlik kavramı, insanların beraber yaşadıkları cemiyette hakça bir ayırım bulunmaması durumudur. Bu durum ancak ve ancak sınıflar arasındaki farklılıkların ortadan kalkması ve toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının benimsenmesiyle oluşacaktır. Bu kavramın tersine eşitsizlik olarak anlatılmak istenen, bireysel eşitsizliktir. Yani, bireylerin toplumsal olarak cinsiyetleri üzerinden eşit davranılmaması durumudur. Eşitsizlik kavramının tarihsel boyutunu incelersek, toplumların sınıflara ayrılması ile karşımıza ilk kez gelmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadının ve erkeğin toplumdaki görevlerinin önemini eşit olarak kabul etmekle beraber, bu kabule ek olarak aynı zamanda kadın ve erkeğin biyolojik olarak farklarının göz önünde bulundurulmasıdır. Bu kavram kadın ve erkek bireyler arasında nasıl daha iyi bir denge kurulacağını araştırmasının yanı sıra kadın ve erkek bireyler arasında eşitsiz güç dengesi yaratan unsurların ortadan kaldırılmasına da yardımcı olur. Bu kavram benimsenmeden sağlıklı bir ekonomi, sosyal ve toplumsal gelişme mümkün olmayacaktır¹⁰.

Kadın ve erkek cinslerinin toplumda sahip olduğu statü ve saygınlığın dengesiz olarak dağılması, eşitsiz güç ilişkileri olarak isimlendirilir. Erkeklerle oranla kadınların iş dünyasında daha geride olmaları, çoğunlukla kadınların ev hanımı olarak görülmesi, siyasal anlamda kadınları temsil eden kadın sayısının az olması ve yönetici pozisyonunda olan kadın sayısının erkeklere göre az olması gibi durumlar, eşit olmayan güç ilişkilerinin kadın-erkek arasındaki en somut örnekleridir. Buradan özetle, günümüzde toplumda kadının karşılaştığı birçok sorunun, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili olduğu gözlemlenmektedir¹¹. Genel olarak tanımlamak istersek; Cinsiyet Eşitsizliği, erkek çocukları ile kız çocuklarından erkek bireyler ile kadın bireyler arasındaki güç, statü, haklar ve fırsatlar bakımından eşitsizlik ve dengesizlik durumudur¹².

Cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçilmesi için her iki cinsinde tüm kamusal alan ve ortak alanlarda eşit statüye sahip olması, bu alanlara eşit düzeyde katılması ve eşit görülmesi gerekir. Aileden topluma kadar her alanda kadın ve erkeğin kaynaklardan,

¹⁰ Uzgan, A.g.e, S.16-17

¹¹ Savaş, A.g.e, S.104

¹² Uluocak, v.d , A.g.e, S.8

fırsatlardan ve sunulan hizmetlerden eşit şekilde yararlanması, yasalar önünde kadın ve erkeğe eşit davranılması gerekmektedir. Buradaki eşitlik kavramı kadın ve erkeğin dünyaya geldiği cinsiyete bakılmaksızın birey olarak değerlendirilmesi olarak ifade edilir¹³.

1.2 Cinsiyet Eşitliği-Eşitsizliğinin Tarihçesi

Bu bölümde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin dünyada ortaya çıkışıyla beraber günümüze gelene kadar geçirdiği evrim anlatılacaktır. Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunun toplumdan topluma değişebilen bir kavram olduğu bilenen bir gerçektir. Bu düşünceden hareketle farklı kültürlerle sahip olan Almanya, Polonya ve Filistin'deki cinsiyet eşitsizliği kavramı incelenecektir. Toplumsal cinsiyetin inceleneceği ülkeler seçilirken Türkiye ile kıyaslayabilmek için Türkiye ile toplumsal cinsiyet açısından benzer olan Polonya, gelişmişlik düzeyi daha yüksek olan Almanya ve Türkiye'ye kıyasla daha az gelişmiş bir ülke olan Filistin'in seçilmesi uygun görülmüştür.

1.2.1 Dünyadaki Gelişimi

70'li yıllarda bilimsel araştırmalarla toplumsal cinsiyet üzerinde ayrıntılı olarak durulmuştur. Buna ek olarak toplumsal cinsiyet günümüzdeki kullanımıyla ilk olarak cinsiyete bağlı ayrımların toplumsal nedenlerden kaynaklandığını düşünen, Amerikalı feministler tarafından ortaya sürülmüştür. Bu terim, cinsiyet veya cinsel farklılık gibi kelimelerin kullanımında ifade edilen biyolojik anlamları reddetmiştir. Araştırmalarda, kadınların tek başlarına odak haline gelmesinden endişe edildiğinden, toplumsal cinsiyet terimini ilişkisel bir kavramı anlatmak için kullandılar. Bu kullanıma göre tanımsal olarak, kadınlar ve erkekler birbirlerine göre bütünleşti herhangi birinin ayrışık olarak bir çalışmayla anlatılmaması gerektiği ortaya kondu¹⁴.

¹³ Akkaş, A.g.e, S.108

¹⁴ Joan Scott, **Toplumsal Cinsiyet; Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi**, çev. Derya Demirler, Fahriye Dinçer, (2007), S.113

Süre gelen zaman içinde gerek dernek gerek cemiyetler kurarak cinsiyet eşitliği konusunda toplumda adımlar atılmaya çalışmıştır. Bu oluşumların ana temsilcisi olarak cinsiyet eşitliği konusunda Birleşmiş Milletler Kadın Birimi öne çıkmakta ve çalışmalar yürütmektedir, bu çalışmalar kapsamında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin “toplumsal cinsiyetin ana akımlaşması” yaklaşımıyla kabul gören bu cemiyet, çalışmalarını son 25 yılda hızla arttırdı ve bir dizi adımın atılmasına sebep oldu¹⁵. Bu adımların başında 1995 yılında Pekin’de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı’nda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için kadın ve yoksulluk, eğitim, sağlık, şiddet, savaş, ekonomi, siyasete ve karar alma süreçlerine katılım, medya, çevre ve kız çocukları gibi tespit edilen 12 alanda hükümetlerin reform yapması adına düzenlenen Pekin Eylem Platformu’nun kabul edilmesidir¹⁶. Ardından ikinci olarak kadının güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi adına 2000 yılında Birleşmiş Milletler Binyıl Zirvesi’nde tüm üye ülkeler tarafından kabul edilen Binyıl Kalkınma planında kadının güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunun yer almasıdır. İlk, orta ve yüksek öğretimde kız çocuklarının erkek çocuklara oranı, tarım dışı ücretli işlerde çalışan kadınların oranı ve mecliste kadın üye oranı, bu alandaki gelişimin sürekli olarak ölçülmesi adına belirlenen üç kıstastır. Son olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin artık bir insan hakkı olarak Birleşmiş Milletlerce değerlendirilmesi atılan en önemli adımlardan biridir¹⁷.

1.2.1.1 Polonya’da Toplumsal Cinsiyet-Eşitsizliği

Polonya’daki tarihsel geçmişi incelediğimizde, toplumsal cinsiyet ile ilgili 1945’den sonra Polonya’daki komünist yönetim, kadınları manipülasyon politikasına alet ederek kadın-erkek eşitliğini yaygınlaştırdı, ancak bu yaygınlaştırma politikadan ibaretti, kadınlar asla istihdam açısından erkeklerle eşit sayılmadı ve gelir düzeyi açısından ayrımcılığa maruz kaldılar. Polonya’nın iktisadi stratejisiyle alakalı işlerde asla yer alamadılar. Öte yandan 1989’da komünist dönemin bitmesiyle, özgürlüğün kazanıldığı yıl olarak bilinen Polonya’nın batıya açılması ve kapitalist düzeni

¹⁵ (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-49679143> , 24 Mart 2019

¹⁶ Dördüncü Dünya Kadın Konferansı, **Pekin Deklarasyonu Ve Eylem Platformu**, (1995), S.6

¹⁷(Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-49679143> , 24 Mart 2019

benimsemesi, sağ taraf siyasetin ve Katolik Kilise'nin g¼c¼yle, kadınlar yeni sorunlarla karşı karşıya kaldılar. Bu sorunların başında %90'ı vaftiz edilen ve kiliseye d¼zenli olarak giden halka bağlı olarak kilisenin de ¼r¼me hakları ¼zerinde ¼nemli bir konuma sahip olmasıyla, kadına ait olan doğurganlık ve cinsellik konuları ¼zerinde, kadının s¼z hakkı olmasını engelleyen yasaların kabul edilmesidir. Sağ taraf y¼netim tarafından aile, ev ve ¼ocuk değerlerini benimsemesi dayatılan kadın, edilgen kadın modeliyle geleneksel değerlere d¼nmeyi hedeflemektedir, bu ama¼la 1993 yılında y¼r¼rl¼ęe giren k¼rtajı engelleyen yasa toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin olduğunun bir g¼stergesi olarak kabul edilmelidir. Ayrıca doğum oranı konusundaki tartışmaların halen devam etmesiyle, gen¼ kadınlara ayrıcalık veren yeni yasalar kabul edildi, bu yasaların kabul edilmesiyle, işverenler gen¼ kadınları işe almak konusunda daha temkinli davranıyorlar. Kadınlar doğurganlık konusundaki g¼revlerinden, iş ve ailevi sorumluluklarından ¼t¼r¼ toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kalıyorlar¹⁸.

Avrupa birliği ¼l¼¼tlerine uyum i¼in yapılan ekonomik reformlar sebebiyle ¼ođu kadın sosyo-ekonomik a¼ıdan negatif etkilendi ve ¼st kısım ile alt kısım arasındaki makasın ¼ok a¼ılmasına sebep oldu. T¼m negatif durumların aksine kadınlar a¼ısından eşitliğin sağlanması adına olumlu d¼zenlemelerde mevcut, bu d¼zenlemeler Polonya'nın 2004 yılında Avrupa Birliği'ne ¼ye olmadan ¼nceki ¼yelik s¼re¼leri. Polonya'nın Avrupa Birliği'ne hazırlandığı d¼nemde iř¼ilerin sosyal g¼venlik planlarını d¼zenlemek ve iş g¼venliklerini sağlamak başta olmak ¼zere h¼k¼met ayrımcılığa karşı ¼zellikle iş hukukunda ¼nemli değişiklikler yapmak zorunda kalmış ve Avrupa Birliği yasaları ile uyumlaştırılmıştır. 2002 yılında, kadınlarla erkeklerin eşit muamele g¼rmesi i¼in y¼r¼rl¼ęe koyulan politikaların, başarılı bir şekilde uygulanmasını sağlamak ama¼ıyla hayata ge¼irilen “Kadınlarla erkeklerin eşit muamele g¼rmesini sağlayan politikaları g¼¼lendirme” projesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini desteklemek ama¼ı taşıyan projelerin başında yer almaktadır. Polonya kanunlarında eşitsizliğe karşı yeni d¼zenlemelerin yapılması konusunda, kadın sivil toplum ¼rg¼tlerinin faaliyetleri b¼y¼k ¼nem arz etmektedir.

¹⁸ Izabela Kowalczyk, Polonya'da Toplumsal Cinsiyet, **T¼rkiye'de Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları, Uluslararası Toplumsal Cinsiyet Tartışması**, (2007), S.17

Bu faaliyetlerin başında kadın hakları mevzuatlarının kadınlar tarafından öğrenilerek bilinçlenmeleri gelmekteydi. 1995 yılında BM Pekin Kadın Konferansı'nda alınan Eylem Planının yürürlüğe konulmaması üzerine 2001 yılında değişen hükümet, Kadın ve Erkek Eşitliği Hükümet Yetkilisi Dairesini hizmete açtı ve dairenin başına kadın-erkek eşitliği konusunda hükümet politikalarını uygulamak üzere iki feminizm savunucusunu getirdi. Bu dairenin amacı; kadının insan hakları, iktisadi faaliyetleri, sağlığı, kadına karşı şiddet, eğitim, medya ve kadının siyasal karar alma mekanizmalarına katılımı gibi alanlarda gereksinimleri karşılamaktı. Daire ayrıca, cinsiyet eşitsizliği ile savaşılan örgütlere fon sağlayarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akıma yerleşmesi amacıyla yardım ve faaliyetlerde bulundu. İlk olarak eğitim kitaplarında cinsiyet eşitsizliğine değinilmesi bu dairenin önemli icraatleri arasında yer almaktadır. Hükümetin tekrar değişmesiyle Katolik Kilise'yi ön plana alan Polonya daireyi kapatarak, Avrupa Birliği ülkeleri arasında Kadın ve Erkek Eşitliği Hükümet Yetkilisi Dairesi'ne sahip olmayan tek ülke olarak bulunmaktadır¹⁹.

1.2.1.2 Almanya'da Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

1960'ların sonuna doğru, tüm dünyada ortaya çıkan feminist ve sivil haklar, kadınların kendi yaşamlarını belirleme konusunda sosyokültürel değişiklikleri beraberinde getirdi ve bu değişiklikler erkekler ve kadınlar arasında eşitlikçi reformlar yapılmasına yol açtı. İkinci dünya savaşından sonra geleneksel model olan emekçi erkek modeli ile ev hanımı kadın modellerini reddederek, bu geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine meydan okudular. 1957' de Eşit Haklar Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle, tüm aile meseleleri için karar merci olan erkek modeli değiştirilmeyi amaçlanmıştır. Ancak 1977'de Batı Almanya'daki kadınlar, eşlerinin izni olmadan ücretli bir işte çalışabilme hakkına sahip olabildi. 1990'da Batı Almanya ile Doğu Almanya'nın birleşmesiyle ülkenin genelinde eşitliğe ulaşmak için yeni bir zorluk oluştu, çünkü Doğu Almanya'da daha eşitlikçi şekilde yaşanmaktaydı. Çocuk bakımı devlet tarafından karşılanıyordu ve bu sayede kadınlar tam zamanlı çalışabiliyordu. Bunun tersine Batı Almanya'daki kadınların, ekmek kazanan erkek modelini tercih etmesi ve çocuk bakımının aile meselesi olarak kabul

¹⁹ Kowalczyk, A.g.e, S.18-19

edilmesi bu birleşmedeki toplumsal cinsiyet eşitliğine bakış açısında ortak bir düşüncenin olmamasındaki farklılıkların başında gelmektedir. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliği düşüncesinin yaygınlaşmasında yaşanan bir diğer zorluk, demografik değişim ve göç politikasına daha fazla yönelilmesiyle meydana gelmiştir. Tüm bunların aksine Almanya’da yavaş yavaş olsa toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda ilerlemeler kaydedilmiştir bu ilerlemelerin ana sebebi, Avrupa Birliği’nin mevzuatında eşitlik konusundaki tutumu ve özellikle kadın istihdamıdır. Avrupa Birliği’ndeki diğer ülkelere kıyasla cinsiyet eşitliği konusundaki performansı ortalamanın altında vasattır. Almanya yalnızca çalışma, para ve zaman alanlarında Avrupa Birliği ortalamasından daha iyidir²⁰.

Almanya’daki toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili yasalarla ilgili olarak, erkekler ile kadınlar arasındaki eşitlik Madde 3.3’ de “*Cinsiyeti, soyu, ırkı, dili, yurdu ve kökeni, inancı, dini veya siyasi görüşleri dolayısıyla hiç kimse mağdur edilemez ve hiç kimseye imtiyaz tanınmaz. Hiç kimse özür ve sakatlığından dolayı mağdur edilemez.*” şeklinde ilan edilmiştir. Ayrıca 1994’ yılında Alman Anayasası’nda “*Devlet, kadın ve erkek eşitliğinin gerçekten sağlanmasını özendirir ve varılan dezavantajların giderilmesi için çaba gösterir.*” Madde ile yetkililerin, erkekler ve kadınlar arasında eşitlik ile mücadele etmesini amaçlamaktadır²¹.

1999 yılında Avrupa Birliği Amsterdam Anlaşması kabul edilmiş ve bu sayede yönetime cinsiyet eşitliği ilkeleri eklenmiştir. Bu anlaşma ile eşitlik planların oluşturulması, idarelerde eşitlik komisyonları oluşturulması ve atamalarının yapılmasını gerektirmektedir. Federal kamu idaresinde, federal mahkemelerde ve federal yönetim kurumlarında özel hukuk kapsamında cinsiyet eşitliğini uygulamayı amaçlayan Federal Eşitlik Yasası 2001 yılında yürürlüğe girmiştir. 2006 yılında yürürlüğe giren Genel Eşit Muamele Yasası Avrupa yönergesini uygulanmaya başlanmıştır. Bu yönerge: Irk Eşitliği Yönergesi, İstihdamda Eşitlik Yönergesi, Mal ve Hizmetler için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yönergesi ve İstihdamda Cinsiyet

²⁰ Dr.Elizabeth Botsch, “The Policy on Gender Equality in Germany”, **Directorate General For Internal Policies, Policy Department C: Citizens’ Rights And Constitutional Affairs, Women’s Right & Gender Equality**, (2015), S.7-8

²¹ Feride Eroğlu, **Avrupa İlkeleri Anayasalarında Toplumsal Cinsiyet Ve Kadın-Erkek Eşitliği İle İlgili Düzenlemeler**, Almanya, (2011), S.3

Eşitliği Yönergesi olmak üzere 4 yönergeden oluşmaktadır. Genel Eşit Muamele Yasası her türlü ayrımcılığa karşı vatandaşları herkese karşı korur ve istihdam ve sosyal mevzuat, özel hukuk ve kamu hizmeti hukukunda ayrımcılığı kapsar. Bu yasa cinsiyet, ırk, inanç, yaş, engellilik ve cinsel tercihler nedenleriyle bireyin ayrımcılığa uğramamasına odaklanmaktadır. 2013'deki seçimlerden önceki federal hükümetler aile politikalarına önem vermişti. Ancak Gençlik Bakanı Mauela Schwesig dikkatleri cinsiyet eşitliği politikalarına kaydırıldı. Buna karşılık özel sektörde hala karar merciinde olan kadınlar yeterince destek görmüyor. Son yıllarda farklı siyasi çoğunluğa sahip federal hükümetler aile politikalarına önem vermiş, bu kapsamda çocuk bakım tesisleri kurulmuş, okulların tüm gün olması kısmen sağlanmış ve yeni gelir değiştirme programı oluşturulmuştur. Fakat aile politikaları tam anlamıyla eşitliğe dayalı değildi düşük gelirli aileler için gelenekselleştirici etkiye sahipti. Son olarak kadın ve sivil toplum kuruluşlarının baskılarına rağmen 2010 yılından sonraki politikalarda eşitlik politikalarının üzerinde fazla durulmadı, izlenen eşitlik politikalarda ise etkili yöntemler izlenemedi²².

1.2.1.3 Filistin'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Bir ülkede kaynaklara erişimin imkansız, tüm altyapının yıkık, hareket özgürlüğünün olmadığı ve yönetim organlarının çalışmadığı yerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin oluşması ve bu yönde çalışmalar yapılması imkansızla yakın bir hale gelmiştir. Bu yüzden önceliğin yaşam savaşı olan Filistin'de toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarının olduğu gözlenmiş, fakat bu çalışmaların çoğu yasa ve söylemden ibaret kalmıştır.

Filistin bağımsızlığını ilan ettiği 1988 yılında Filistin Bağımsızlık Bildirgesini yayınlamıştır. Bu bildirgedeki temel ilkelerin başında sosyal adalet ve ırk, din ve cinsiyet eşitliği kavramlarına dayanan Eşit Haklar İlkesi yer almaktadır. Ayrıca Filistin 1995 yılında yürürlüğe giren CEDAW' ı onaylamak için gerekli meşrutiyete sahip değildi, resmen 2014 yılında devlet olarak tanınmasının ardından CEDAW' ı onaylayıp kabul etmiştir. 2003 yılında Filistin Anayasa Taslağı'ndaki 19. ve 20. maddeler cinsiyet eşitliği açısından ayrı bir önem arz etmektedir. Madde 19'da bütün

²² Botsch, A.g.e, S.8-9

Filistinliler hukuk önünde eşit sayılmaktadır. 20. maddede ise vatandaşların özgürlüklerini, eşitliklerini ve eşit fırsatlar içinde yer almasını ve tüm haklarını devletin koruması gerektiği belirtilmiştir. Filistin’de kadınların siyasi hakları kadınların siyasete katılmaları açısından oldukça önemlidir. Bu hakların başında; Siyasal yaşama erkeklerle eşit düzeyde katılmak, siyasi parti kurma ve siyasi partilere katılma, dernek ve sivil toplum kuruluşları kurma haklarının yanı sıra 2004’ de seçimlerde oy verme ve aday olma hakkı ve 2005 yılında mecliste en az yüzde 20 kadın olması kabul edilmiştir. Sosyal ve ekonomik açıdan erkeklerden ayrı olarak mal ve hukuki statüye sahip olma hakkına ek olarak bankada hesap açma ve yasal olarak hukuki sözleşmeleri imzalama hakkına sahiptirler. Filistin Yönetimi kadınların haklarının korunması ve geliştirmesi amacıyla birçok daire ve bakanlık kurmuştur, bu oluşumların başında Planlama ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı’nda kadın katılımını düzenlemek üzere daire, Filistin Yasama Meclisi’nde de yer almakla beraber Filistin Yönetimi bünyesindeki bakanlıklarda Kadın Masalarının Kurulması ve son olarak 2003 yılında Kadın Bakanlığı’nın kurulmasıdır²³.

1.2.2 Türkiye’de Cinsiyet Eşitsizliği

Dünyada ve Avrupa’da 70’li yıllara dayanan kadın erkek eşitliği konusunun kurumsallaşma süreciyle beraber Türkiye’de de kadın erkek eşitliği konusunda adımlar atılması ve devlet sorumluluğunda ilerlemesi fikri benimsenmiştir. Türkiye’de kadın-erkek eşitliğinin devlet altında birleşmesi konusuna bakıldığında, ilk adımın Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında mağdur durumda olan kadının durumunu düzeltmek amacıyla 1987 yılında “Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu” kurulmasıdır. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’ni (CEDAW) 1985 yılında imzalayan Türkiye bunun üzerine 20 Nisan 1990 tarihinde Kadın Statüsü ve Sorunları Başkanlığını kurarak eşitlik içinde kadının ilerleyerek hak ettiği statüyü kazanmasını amaçlamıştır²⁴.

²³ Nadia Hajal/Backleh, “Filistin’de Toplumsal Cinsiyet”, **Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları, Uluslararası Toplumsal Cinsiyet Tartışması**, (2007), S.23-27

²⁴ T.C Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, **2008 Mali Yılı Performans Programı**, (2008), S.5

Son yıllara baktığımızda, 2004 yılındaki değişiklikle Anayasanın 10’uncu maddesine “*Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür*” ek fıkrası eklenerek, toplumsal cinsiyet eşitliğine anayasal güvence getirildi. Ayrıca 10’ uncu maddeye 2010 yılında ek bir cümle daha eklenerek “*Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanmaz*” maddesi eklenmiştir²⁵.

2004 yılındaki değişiklik aynı zamanda CEDAW’ a ulusal hukuka üstünlük kuracak şekilde tasarlandı. 2009 yılında Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TMMM) tarafından kabul edilerek kuruldu ve 2012 yılında ayrıca 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine ilişkin kanun kabul edildi²⁶.

2012 yılında ayrıca İstanbul Sözleşmesi olarak tasvir edilen Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve bununla mücadele hakkında Avrupa Sözleşmesi onaylanarak Avrupa’da kadın ve kız çocuklarına yönelik şiddeti önlemeyi amaçlayan ilk Avrupa sözleşmesi oldu. Bu sözleşmeyle amaçlanan ana düşünce kadına yönelik her türlü ayrımcılığın ve eşitsizliğin ortadan kalmasının ancak ve ancak ev içi şiddetin önlenmesiyle mümkün olabileceği düşüncesidir²⁷.

Bunların çok daha ötesinde Türkiye’ de toplumsal cinsiyet eşitliğinin temelini Cumhuriyet devrimleri oluşturur. Bu devrimde yapılan reformlar sayesinde kadının yurttaşlık hakkını kazanması sağlanmıştır. Cumhuriyet reformlarının en önemlileri, Türkiye’de kadınların medeni haklarını 1926 yılında çıkan medeni kanun ile kazanmalarının yanı sıra birçok Avrupa Birliği ülkesinde daha önce 1930 yılında belediye seçimleri ve 1934 yılında genel seçimlere katılarak siyasal haklarını kazanması sağlanmasıdır²⁸.

²⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde 10, (1982) ,S.3

²⁶ 6284 Sayılı Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, (2012)

²⁷ (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-49679143> (2019), 24 Mart 2019

²⁸ Cemile Burcu Kartal, *Türkiye’de Kadınların Siyasal Haklarını Kazanmaları Ve 1930 Belediye Seçimleri*, İstanbul, (2005), S.72

1.3 Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği İndeksi

Dünya Ekonomik Forumu tarafından ilk kez 2006 yılında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin boyutunu ölçmek ve zaman içindeki değişimini izlemek için tanıtılan Küresel Cinsiyet Eşitliği İndeksi, ulusal cinsiyet farklılıklarını ekonomik, eğitim, siyasi ve sağlık açısından çeşitli kriterleri dikkate alarak karşılaştırmaktadır. Bu indeks, toplumsal sınıflandırma ve bölgeler arasında efektif karşılaştırmalar yaparak ülke sıralamaları sunmaktadır. Birleşmiş milletler sıralama sayesinde, küresel farkındalık ile cinsiyet eşitsizliğinin zorluklarını yenmeyi amaçlamıştır. Bu sıralamayı oluştururken kullanılan metodoloji ve kantitatif analiz, cinsiyet eşitsizliğini azaltmak ve bu eşitsizliği ortadan kaldırmak için efektif önlemler almak için bir temel taşımaktadır²⁹.

Dünya Ekonomik Forumu 2006 yılından bu yana toplumsal cinsiyet eşitsizliğini dört temel göstergeye dayalı olarak ölçmektedir. Temel alınan bu dört madde cinsiyete dayalı eşitsizliklerin boyutunu ölçmektedir ve bu eşitsizliklerin kapatılmasına yönelik gelişmeyi izlemeye yardımcı olmaktadır, ayrıca bu maddeler aşağıdaki gibidir³⁰;

- Siyasi Katılım (meclise ve yerel düzeyde alınan kararlara katılım)
- Eğitim (eğitim kurumlarındaki kadınların erkeklere oranı)
- Sağlık (kadın ve erkeklerin yaşam süresi ve doğumdaki cinsiyet oranı)
- Ekonomi (kadın ve erkekler arasındaki gelir farkı)

Mayıs 2005’de 58 olan rapora(daha sonra bu sayı 115 e yükseltildi) dahil edilen ülke sayısı, 2020’de 153 ülkeyi kapsayacak şekilde hazırlanarak daha büyük bir çerçeveden değerlendirilmeye çalışılmıştır. İndeksin elde edilmesi için kullanılan metodoloji, 2006’daki orijinallikinden günümüze istikrarlı kalmıştır. Bu İndeksin metodolojisinden bahsedecek olunursa, ilk adım olarak tüm bileşenlerde kadın/erkek oranı bulunur. İkinci adımda oranların kolay anlaşılabilmesi ve değerlendirilebilmesi için tek yönlü çizelgeleme yöntemi kullanılır. Üçüncü adımda ise ağırlıklı ortalama

²⁹ (Çevrimiçi) World Economic Forum (2020), **Global Gender Gap Report 2020**, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf

³⁰ Dr. Asmin Kavas, **Karşılaştırmalarla 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Karnesi-2018**, (2018), S.3-4

metodu kullanılarak alt noktadaki alt İndeksler hesaplanır. Dördüncü ve son aşamada ise en yüksek puan 1 ve en düşük puan 0 olmak üzere eşitsizlik sıralaması oluşturulur³¹.

1.3.1 Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği İndeksinde Türkiye'nin Yeri

Türkiye, Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği İndeksi'nde raporun yayınlandığı 2006 yılından beri yer almaktadır. 2006 yılındaki 115 ülkenin değerlendirildiği ilk raporda “Ekonomik katılım ve fırsatlar” kategorisinde olarak 0.4344 puanını alarak sıralamada 106'ıncı, “Eğitime Ulaşma” kategorisinde 0.8889 puan alarak 92'inci, “Sağlık ve Yaşam” kategorisinde 0.9691 puan alarak 85'inci ve son olarak “Siyasi Katılım” kategorisinde 0.0516 puan alarak 96. sırada yer almıştır. Türkiye genel ortalamada ise 0.5850 puan alarak 105. Sırada yer almıştır³².

Türkiye, Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği İndeksi'nin 2010 yılındaki, 2006, 2007, 2008, 2009 yıllarıyla kıyaslamalı olarak yayınlanan raporunda, 2006, 2007, 2008, 2009 yıllarında sırasıyla 105, 121, 123, 129 olan sırasını 2010 yılında 134 ülke arasında 126. olarak güncellemiştir. Ayrıca Türkiye, “Ekonomi” kategorisinde 131'inci, “Eğitim” kategorisinde 109'uncu, “Sağlık” kategorisinde 61'inci ve “Siyaset” kategorisinde 99.sırada yer almaktadır. Türkiye 0.5876 genel puan almıştır 2006, 2007, 2008 ve 2009 yıllarına göre yüksek bir puan almış fakat artış sınırlı kalmıştır.³³.

Dünya Ekonomik Forum'un 2015 yılındaki 10. raporunda, Türkiye 145 ülke arasında 0.624 puan alarak genel puanını yükseltmiş olsa da genel ortalama 130. olmuştur. Türkiye “Sağlık” kategorisinde 40 ülke ile beraber 0.980 puan alarak 1'inciliği paylaşmış fakat ülkeler arasındaki makas çok küçük ve 0.980 ile 0.919 puan

³¹ Prf. Ricardo Hausmann, Prf. Laura D. Tayson, Saadia Zahidi, “Steps In Constructing The Index”, **World Economic Forum Global Gender Report-2006**, İsviçre, (2006), S.7

³² Hausmann, Tayson, Zahidi, **A.g.e**, S.9-10-11

³³ Hausmann, Tayson, Zahidi, **A.g.e**, S.9-10-11

arasındadır. “Ekonomi” kategorisinde 0.459 puan alarak bu kategoride ilerleme gösterememiştir³⁴.

Küresel Toplumsal Cinsiyet İndeksi’nin 2020 yılındaki son raporunda İzlanda, Norveç, Finlandiya ilk üçteki yerlerini korurken, Türkiye tekrar 130.sırada yer almıştır. Türkiye, 153 ülkenin katıldığı 2020 yılındaki raporda “Sağlık” alanında 64üncü, “Ekonomi” alanında 134üncü, “Eğitim” kategorisinde 114üncü ve son olarak “Siyaset” kategorisinde 109.sırada yer almıştır³⁵.

Bağımsız bir değerlendirme yapacak olursak Türkiye genel olarak sıralamanın gerisinde yer almaktadır. Bunun en büyük sebeplerinden biri “Ekonomi” kategorisindeki durumdur. Türkiye bu olumsuz durumun aksine “Sağlık”, “Siyaset” ve “Eğitim” kategorisinde gelişme göstermiştir.

1.4 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Algısına Etki Eden Faktörler

Literatürde önce çıkan çalışmalar incelendiğinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği algısına etki eden ve etki edeceği düşünüldüğü için bu çalışmada incelenmesi hedeflenen değişkenler yer almaktadır. Bunlar yaş, cinsiyet, medeni hal, dindarlık, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, çocuk sayısı, ekonomik yaşamdan memnuniyet, politik bakış açısı ve bireylerin yaşadıkları ülkedeki insan haklarına duyulan saygı düzeyine ilişkin değişkenleridir. İlk aşamada bu değişkenlerin cinsiyet eşitsizliği algısına olan etkileri literatürde yer alan çalışmalardan hareketle açıklanacaktır. Etkisi daha önce ölçülmeyen değişkenler bu çalışmada önceden ölçülmüş diğer değişkenler ile birlikte daha sonra detaylı bir şekilde incelenecektir.

1.4.1 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Algısında Cinsiyet Faktörü

Birçok araştırma sonucuna göre cinsiyet, bireyin toplumsal cinsiyet algısını etkileyen en önemli faktörlerden biridir. İncelenen araştırmalarda toplumsal cinsiyet eşitliği

³⁴ Prf. Klaus Schwab, v.d, **World Economic Forum, Global Gender Report-2015**, İsviçre, (2015), S.8-9-10

³⁵ (Çevrimiçi) World Economic Forum (2020), **Global Gender Gap Report 2020**, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf

kavramına bakış açısında her iki cins arasında fark oluşu ve kadınların bu anlamda farkındalığının yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Kadınlara göre erkeklerin daha tutucu olduğu ve kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda erkeklere nazaran daha bilinçli oldukları görülmüştür³⁶. Bu konuda yapılan çalışmalardan bir kaçış şöyledir: 2014 yılındaki “Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet Algısının Araştırması” çalışmasında, erkek ve kadınlardan toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili soruları yanıtlamaları istenmiş ve sonuçların değerlendirilmesi neticesinde erkek bireyler ağırlıklı olmak üzere, geleneksel bakış açısının halen mevcut olmasının yanı sıra kadının ev hanımı olarak görülmesinden iyi bir anne olması gerektiğine kadar birçok cinsiyetçi tutumun savunulduğu görülmüştür. Cinsiyet olarak bakıldığında ise erkek öğretim üyelerinin kadınlara nazaran daha çok cinsiyetçi davranış ve tutum sergilediği tespit edilmiştir³⁷. 2013 yılında yapılan “Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ve Yaşam Değerleri İlişkisi” çalışmasında ise kız ve erkek öğrencilerin toplumsal cinsiyete bakış açısı birbirinden farklı olduğu ve kızların erkeklere göre daha eşitlikçi olduğu ve erkeklerin geleneksel anlayış içerisinde olduğu görülmüştür³⁸. Bütün bunlar göz önüne alındığında toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi için erkek bireyler üzerinde yeni sosyal politikaların uygulanması ve erkeklerin hedef kitle olarak belirlenip gelişimlerini tamamlanmadan toplumsal cinsiyet algılarını geliştirmek asıl amaç haline getirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Erkekler geleneksel rollerde daha mutlu olduğundan ve kadınlara göre erkekler daha önemli görüldüğünden ötürü erkekler geleneksel anlayış içinde kalarak kadınlara göre cinsiyet eşitliğini daha az desteklemektedir³⁹. Kadınların bu konuda maruz kaldığı eşitsiz durumlar dolayısıyla eşitlik konusunda erkeklere nazaran daha fazla toplumsal cinsiyeti savunmaktadır.

³⁶ Onur Altuntaş, Hasan Hüseyin Altunova, ”Cinsiyet Değişkenine Göre Toplumsal Cinsiyet Algısında Değişiklikler”, **Toplumsal Cinsiyet Algısı İle Sosyo-Ekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi**, Ankara, (2015), S.92

³⁷ Leyla Kahraman, v.d, **Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet Algısı Araştırması**, Nevşehir, (2014), S.828-829

³⁸ Burcu Öngen, Serpil Aytaç, **Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları Ve Yaşam Değerleri İlişkisi**, (2013), S.1-18

³⁹ Gerhard Meisenberg, Micheal A. Woodley, **Journal Of Happiness Studies Gender Differences İn Subjective Well-Being And Their Relationships With Gender Equality**, (2015), S.123

1.4.2 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Algısında Eğitim Faktörü

Eğitim, sonuçları, etkileri ve kapsamı önceden belirlenen, değerlendirilebilen ve belgelendirilebilen bir öğrenme ve öğretim süreci bakımından toplum üst sınıflarına konumlarını devam ettirebilmeleri için sağlanan bir araç olarak kullanılmaktaydı. Bu durumun değişmesi ve tüm toplumu kapsayan bir hak olarak görülmesi yeni bir gelişmedir. 18. yüzyılda Avrupa’da Endüstri Devrimi ve Aydınlanma Döneminin etkisiyle kadınlar eğitim alanında eşitlik haklarını talep etmeleri ve kazanmaları açısından oldukça önemlidir. Aydınlanma döneminde eğitim, değişimin ve gelişimin en önemli araçlarından biri olarak görülmüştür. Aslında eğitimin önemi ve toplumsal cinsiyet eşitliği algısının oluşmasında önemli bir rol oynadığı bu dönemde görülmüştür. Kadınların bilimden, siyasetten ve sosyal etkinliklerden dışlanmalarının sebebi erkekler kadar eğitim haklarının bulunmaması ve bu sebeple eğitimden yararlanamamaları olarak açıklanabilir.⁴⁰ Devletlerin toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını ve görüşlerini gerçekleştirmek amacıyla eğitim, toplumsal cinsiyet temelli sivil toplum oluşumlarının kuvvetlendirilmesi açısından önemli bir yer tutmaktadır.

Eğitim ve okullaşmanın artması sonucunda toplumsal cinsiyet eşitliği artmaktadır. Bu durum hem eğitimli hem de vasıflı kadınların sayının artmasının yanı sıra istihdam ve eğitim talebini arttırmakta ve çeşitlendirmektedir. Eğitimin yaygınlaşmasının az da olsa kadını güçlendirici etkisi vardır. Bu durum kadının güçlenmesiyle beraberinde toplumda cinsiyet eşitliğinin de önünü açmaktadır. Ancak müfredatların cinsiyet eşitliğini temel alacak şekilde olması ve öğretmenlerin bu konuda bilinçlenmesi sayesinde eğitimin toplumsal cinsiyet eşitliğine etkisi daha da artırılabilir⁴¹.

⁴⁰ Prf. Mine Göğüş Tan, **Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi; Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi, Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği**, (2018), S.17-25

⁴¹ Fevziye Sayılan, **Toplumsal Cinsiyet Ve Eğitim**, 1.baskı, Dipnot Yayınları, Ankara, (2012), S.68-69

Cinsiyet eşitliğini artırmaya yönelik tutumlar da eğitim duruma göre farklılık göstermektedir. 21 ülkede yapılan çalışmada, daha fazla eğitime sahip olan bireylerin, daha az eğitim alan bireylere göre cinsiyet eşitliğini savunma olasılıkları daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Bu fark özellikle Arjantin ve Meksika’da net bir şekilde gözükmemektedir. Ortaöğretim üstü eğitime sahip olan Arjantinli bireylerin %81’i ortaöğretim ve altında eğitim alan Arjantinlilerin %58’ine oranla daha fazla cinsiyet eşitliğini savunmaktadır. Eğitim durumu oldukça önemli olup ABD, Kanada ve AB ülkeleri dahil gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkelerde dahi cinsiyet eşitliğine bakış açısında farklılıklar oluşmasına sebep olmaktadır⁴².

1.4.3 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Algısında Medeni Hal Faktörü

Medeni hal, yapılan çalışmalar kapsamında karşılaştırılmış, evli bireylerin bekar bireylere nazaran daha fazla sosyo-kültürel değişkenlerin etkisinde kaldığı ve toplumsal cinsiyet eşitliği üzerinde gözlemlerinin daha çok olduğu anlaşılmıştır. Evli bireylerin, bir kadının erkekle, bir erkeğin sürekli bir kadınla beraber olması hem ev içi hem de ev dışı rollerde bekarlara oranla toplumsal cinsiyet eşitliğine daha geniş açıdan bakabilmesine olanak sağlamıştır⁴³. Bekar katılımcıların, evli bireylere nazaran çok farklı görüşler bildirmemesine rağmen evli bireyler kadar derinlemesine ve detaylı olarak toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilgi sahibi olmadığı görülmüştür.

2005’de Carrie Yodanis’in araştırdığı, boşanmamış bireyler üzerinde yapılan bir çalışmada boşanmanın daha çok kabul gördüğü ve yaygın olarak gerçekleştiği ülkelerde kadınların evlilik içindeki konumlarının daha iyi olduğu görülmüştür. Ayrıca boşanma tehdidinin kadın ve erkeklerin, seçeneklerini ve ilişkilerdeki

⁴² Jacop Poushter, Janell Fetterolf, Christina Tamir, Pew Research Center, **A Changing World: Global Views On Diversity, Gender Equality, Family Life And The Importance Of Religion**, (2019), S.22

⁴³ Pınar Ezgi Burç, **Sosyo-Kültürel Değerler Ve Neoliberalizm Işığında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Mini Alan Çalışması (İzmir Örneği)**, İzmir, (2015), S.10-11

tutumlarını sosyal ve kültürel bağlanmada etkilendiğini görülmüş ve bu tehdidin ilişkide eşitlik için pazarlık yapmak için kullanılabileceği tespit edilmiştir⁴⁴.

1.4.4 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Algısında Yaş Faktörü

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği algısı açısından yaş önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Cinsiyet kalıp yargılarının genç bireyler için daha fazla hissedilmesinin aksine yaş olarak büyük insanlarda farklı kalıp yargılar daha baskın duruma gelir⁴⁵. Pınar Ezgi Burç'un 2015 yılında, toplumsal cinsiyet eşitliğinde farkındalık yaratma ve bilinçlenmeyi artırmak için yaptığı araştırma kapsamında yaş artıkça sosyo-kültürel yargıların daha çok önem kazandığı, bununla beraber toplumsal cinsiyet eşitliği algısının da arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca yaş artıkça, toplumsal cinsiyet eşitliğini benimsemek, tecrübeyle ilişkili olarak artar fikrinden hareketle toplumsal cinsiyet eşitliği algısı artmıştır. Bu çalışmadaki bireyler soruları yanıtlarken veyahut örneklendirme yaparken, yetişkin ve orta yaşta olan bireyler gözlemlerinden bahsederken, genç bireyler daha çok televizyonda seyrettiklerinden ya da rastgele bir yerden duyduklarını anlatması bakımında olgunlaşmanın toplumsal cinsiyetin ötesinde her konuda önemli bir yer tutmaktadır⁴⁶.

Pew Araştırma Merkezi tarafından gerçekleştirilen ve farklı bir bakış açısıyla değerlendirilen, 2019 yılındaki "Değişen Bir Dünya" anket sonuçlarına göre, genç yetişkinlerin, 50 yaş ve üstü yetişkinlere nazaran cinsiyet eşitliğini desteklediği ve cinsiyet eşitliği konusunda daha hassas davrandığı gözlenmiştir. Ayrıca çalışmada ülkeler bazında inceleme yapıldığında, Yunanistan'da 18 ile 29 yaşlarındaki insanların %70'i gibi büyük bir bölümü cinsiyet eşitliğini onaylarken, 50 yaş ve üstü bireylerin %49'u cinsiyet eşitliğini desteklemektedir. Filipinlerde erkekler ve kadınlar arasındaki eşitliği savunan bireylerde bu oran genç bireylerde %53'ken yaşlı bireylerde bu oran %33'e kadar düşmektedir. Tüm bunların tersine Güney Kore'de

⁴⁴ Carrie Yodanis, **Gender & Society, Divorce Culture And Martial Gender Equality: A Cross-National Study**, (2005), S.655

⁴⁵ Dökmen, **A.g.e**, S.112

⁴⁶ Burç, **A.g.e**, S.9

bu örüntü farklılık göstermektedir, yaşlı erişkinlerin genç erişkinlere göre daha fazla eşitlikçi olduğu dikkat çekmiştir⁴⁷.

1.4.5 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Algısında Ekonomik Durum Faktörü

Sosyoekonomik sınıfların oluşmasının temel belirleyicisi olan gelir düzeyi toplumsal cinsiyet eşitliği algısıyla yakından ilişkili olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁸. 2013 yılında Onur Altuntaş tarafından, toplumsal cinsiyet ve sosyo-ekonomik değişkenler arasındaki ilişki kapsamında, gelir düzeyinin toplumsal cinsiyet eşitliğine etkisini ölçmek için yapılan bir çalışmada, gelir düzeyi ile toplumsal cinsiyet arasında ilişki tespit edilmiştir. Bu çalışmaya göre gelir düzeyi arttıkça toplumsal cinsiyet eşitliği algısı artmaktadır⁴⁹. Semanur Kodan'ın yaptığı, 2013 yılındaki bir başka çalışmada ise ailenin ortalama aylık geliri arttıkça, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik kabulleri arasında pozitif yönlü bir farklılaşma görüldüğü izlenmiştir⁵⁰.

Tartışmalı olarak, bazı gelişimsel yollar ataerkil yapıları güçlendirir ve toplumsal cinsiyet eşitliğine zarar verir. Bireylerin, gelir eşiklerindeki değişimin ve belirli kalkınma aşamalarındaki değişimlerinin, toplumsal cinsiyet eşitliğine etkisi dikkatli bir şekilde inceleme yapmayı gerektirir. Bu nedenle ekonomik düzeydeki gelişme her zaman olumlu anlamda etki yaratmayabilir. Ayrıca bireydeki ekonomik gelişme, kadınlara karşı ön yargıları kırabilir ve bireye bağımsız bir gelir akışı sağlar, ek olarak kadınlara sosyal ve ekonomik görünürlük sağlar⁵¹.

⁴⁷ Poushter, Fetterolf, Tamir, **A.g.e**, S.21

⁴⁸ Savaş, **A.g.e**, S.116

⁴⁹ Altuntaş, Altunova, **A.g.e**, S.98

⁵⁰ Semanur Kodan, **Evli Bireylerin Evlilik Kalitesi Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları Ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi**, (2013), S.II

⁵¹ Joshua Eastin, Aseem Prakash, **Economic Development And Gender Equality: Is There A Gender Kuznets Curve**, (2013), S. 178-182

1.4.6 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Algısında Dindarlık Faktörü

Derinden hissedilen, en eski ve etkili güçlerin başında gelen din, her dönemde düşünürlerin ve bilim insanlarının, insan ve toplum hayatında çok değerli bir kurum olması bakımından ilgi odağı olmuştur. İnanan insanlar, inandıkları dinin tesiriyle dünya ve dünyevi durumlara vereceği tutum ve eylemleri belirlerler. Bu kapsamda denilebilir ki toplumda konumlanan toplumsal cinsiyet eşitliğinin oluşmasında da dinin rolü vardır. Din, kadın ve erkeğe verdiği rol ve statü sebebiyle toplumda toplumsal cinsiyetin belirlenmesine ve toplumun bu değer ve yargıları kabul etmesine neden olmaktadır⁵².

2009 yılında, Stephanie Seguino ve James Lovinsky tarafından yapılan “Dinin Toplumsal Cinsiyet ve Sonuçları Üzerindeki Etkisi” araştırması, dindarlık ve dini mezheplerin, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tutumlar üzerindeki etkisini ölçmeyi amaçlamıştır. Bu çalışmada sonucunda, ataerkil normların hakim olduğu yerde kadınların birincil rolünün çocuklara bakmak ve ücretsiz ev kadını olarak hizmet etmek olduğu gözlenmektedir. Bu hakimiyetin olduğu yerlerde ekonomik düzey düşük ve bu sebeple dindarlık düzeyi yüksektir. Ayrıca yüksek düzeyde dindarlık sergileyenlerin, cinsiyet eşitliğine daha az inandıkları gözlenmiştir⁵³.

Büyük dinlerin çoğu kürtaj ve boşanmayı reddetmekte ve geleneksel cinsiyet rollerini desteklemektedir. Dini davranışların, cinsel ahlak ve cinsiyet eşitliği ile ilgili tutumları güçlü bir şekilde etkilediği görülmektedir. Sonuç olarak, dini kişisel olarak önemli bulan insanların dinlerinin görüşlerini takip etmeleri ve boşanma, kürtaj ve cinsiyet eşitliğini reddetmeleri daha olasıdır⁵⁴.

⁵² Ar. Gör. Nafize Gürhan, “Toplumsal Cinsiyet Ve Din”, **E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, Sayı 4, (2010), S.61

⁵³ Stephanie Seguino, James Lovinsky, “Religiosity and Gender”, **The Impact Of Religiosity On Gender Attitudes And Outcomes, Religion**, (2009), S.3-8

⁵⁴ Amy Adamczyk, Institute Of European And American Studies, **The Effect Of Personal Religiosity On Attitudes Towards Abortion, Divorce And Gender Equality – Does Cultural Context Make A Difference**, USA, (2013), S.217

İKİNCİ BÖLÜM

GİZLİ SINIF ANALİZİ

Bu tezde gizli sınıf analizi kullanmış olmakla beraber öncesinde çeşitli temel kavramlara ve bu analizin benzerlik gösterdiği diğer istatistiksel metotlara yer verilecektir.

2.1 Gizli Değişken, Gizli Sınıf, Gizli Sınıf Analizi

Gözlenemeyen yani gizli kavramı “belli olmaz bir durumda olan” olarak tanımlanmıştır⁵⁵. Sosyal bilimlerde bu kavram gizli değişken olarak karşımıza çıkmaktadır ve doğrudan ölçülemeyen bir kavramdır. Bu sebeple iki veya daha fazla gözlenen değişken kullanılarak endirekt olarak ölçülür⁵⁶.

Örneğin “İnternet kullanım yetkinliği” gözlenemeyen değişkeni incelendiğinde, bu değişkeni ve düzeyini “e-posta gönderme/alma”, “internet üzerinden telefonla görüşme/video görüşmesi”, “Sohbet odalarına, blog, haber gruplarına veya çevrimiçi tartışma platformlarına mesaj gönderme, anlık ileti gönderme, Facebook ve Twitter vb sosyal gruplara mesaj gönderme, Chat, Msn, Skype ile gerçek zamanlı yazışma” gibi yanıtların “Evet-Hayır” veya “Kötü-Orta-İyi” tarzında cevaplanabilecek gözlenen değişkenler vasıtasıyla ölçülebilir.⁵⁷ Buradaki her kategori birbirine benzeyen yapılardan meydana gelir bunun sebebi gözlenemeyen değişkenin ölçülmesini kolaylaştırmaktır.

Gözlenemeyen yani gizli değişkenin kategorilerine gizli sınıf denir. Gözlenemeyen (latent) değişken hata barındırmazken, gözlenen değişken hata barındırmaktadır. Genel kavramlara ve düşüncelere denk gelen gözlenemeyen değişken varsayımsal bir

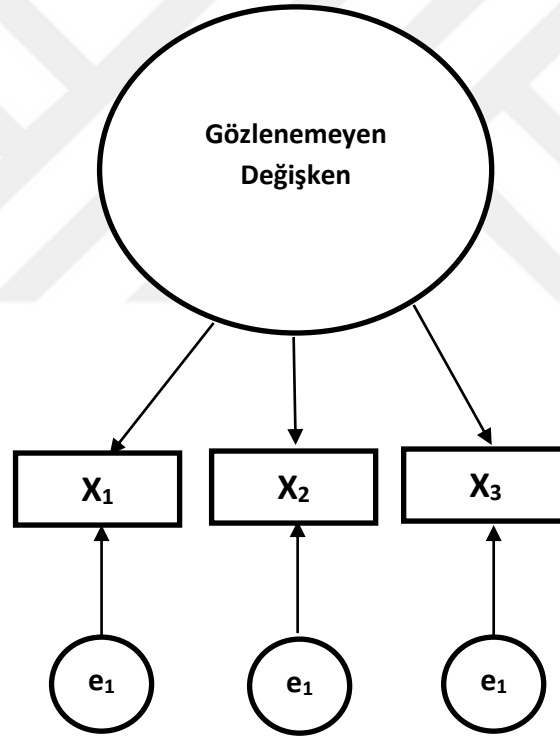
⁵⁵ (Çevrimiçi),
http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c77eba57f66e5.63473529, 2 Mayıs 2019

⁵⁶ Collins, L.M., Ve Lanza, S.T., **Latent Class And Latent Transition Analysis**, Wiley, Canada., (2010), S.113

⁵⁷ Çiğdem Arıcıgil Çılan, **Uygulamalı Gizli Sınıf Analizi**, 1.Baskı, Çağlayan Kitapevi, İstanbul, (2015), S.6-7

değişkendir. Özetle gözlenemeyen değişkenler birden fazla sayıdaki kategorik veriyi anlamlandırmaya ve açıklamaya yardımcı olur⁵⁸.

Bağımlı değişkenlerdeki değişimlerin açıklanması için modelde yer alan, etki eden ve sonuç yaratan değişkenlere eş değişken denir⁵⁹. Ayrıca, sadece sınırlı değerler ve kategorilerle ölçülebilen değişkenlere ise kategorik değişken denir⁶⁰.

Şekil 2.1 Üç gözlenen değişkenli gözlenemeyen değişken⁶¹

⁵⁸ Meriç Çolak, **Gizli Sınıf (Latent Class) Analizi Ve Tanı Testlerinin Değerlendirilmesi**, (2003), S.3

⁵⁹ Charles R. Nelson, **Pitfalls In The Use Of Time As An Explanatory Variable In Regression**, USA, (1984), S.5-6

⁶⁰ Çiğdem Arıcıgil Çılan, **Sosyal Bilimlerde Kategorik Verilerle İlişki Analizi**, 2.Baskı, Pegem Akademi, Ankara, (2013), S.5

⁶¹ Merve Doğruel Anuşlu, **GSA İle Bir Hızlı Moda Markasında Müşteri Segmentasyonu**, (2015), S.45

Şekil 2.1 de görüldüğü gibi “Gözlenen değişkenler hata barındırırken ayrıca gözlenen değişkenler gizli değişkenleri ölçer, fakat gözlenen değişkenler gizli değişkenlerin sebebi değildir” burada okların yönü tam olarak bunu belirtir⁶².

Gizli değişkenin kategorilerini gizli sınıf olarak tanımlamıştık ve tüm bu kategoriler ortak bir kümenin elemanıdır. Yani kategoriler homojen bir yapıya sahip olmakla beraber gizli değişken heterojen yapıya sahiptir⁶³.

Gizli bir diğer adıyla gözlenemeyen değişkenleri yorumlayabilmek için iki veya daha fazla gözlenen değişkenin yanı sıra gözlenen ve gözlenemeyen değişkenlerin tiplerine göre kullanılan model de belirlenmelidir. Bu model tipleri; Faktör analizi, Gözlenemeyen Profil Analizi, Gözlenemeyen Nitelik Analizi ve bu tezde üzerinde durulacak olan Gizli Sınıf Analizi olmak üzere dört farklı şekilde sınıflanır.

Gözlenen Değişkenler	Gözlenemeyen Değişken(ler)	
	Sürekli	Kategorik
Sürekli	Faktör Analizi	Gözlenemeyen Profil Analizi
Kategorik	Gözlenemeyen Nitelik Analizi	Gözlenemeyen Sınıf Analizi

Tablo 2.1 Gözlenemeyen Değişken Modellerinin Sınıflanması⁶⁴

Sosyal ve davranış bilimlerinde zeka, yaşam kalitesi gibi kuramsal değişkenleri sayısal olarak ortaya koyması Gizli Sınıf Analizinin temel mantığıdır. Gizli Sınıf Analizi bazı kategorik gözlenen değişkenler ile kategorik gözlenemeyen yani gizli değişkenlerin bulunduğu durumlarda bahsedilen değişkenler arasındaki ilişkinin ortaya çıkartılmasını hedeflemektedir. Bu metot ortaya sürülen modelin gözlenen ve gözlenemeyen değişkene ne kadar uyum gösterdiğinin yanı sıra gözlenen ve

⁶² Collins, Lanza, **A.g.e**, S.8-9

⁶³ Arıcıgil Çılan , **A.g.e**, S7.

⁶⁴ Arıcıgil Çılan, **A.g.e**, S3.

gözlenemeyen değişkenler arasındaki etkilenmenin büyüklüğünü vermektedir⁶⁵. Gizli sınıf analizi ayrıca gizli yapıların ayırt edilmesinin yanı sıra araştırmalara her bir gizli sınıf içerisindeki koşullu olasılıkların incelenmesine yardım eder.⁶⁶

Gizli sınıf analizi Tablo 2.1’de görüldüğü gibi iki veya daha fazla kategorik donenin arasındaki ilişkiyi, değişkenlerin çapraz sınıflaması ile anlatarak, çok boyutlu kategorik gizli değişkenleri anlamlandıran, ilgili alt sınıfların belirlenmesi hedefine yönelik, çok değişkenli boyut indirgeme hedefli istatistiksel metottur⁶⁷. Buradaki kategorik değişkenler genel olarak yüksek ilişkidir. Kategorik değişkenler arasındaki benzerlik ilişkisi hem nominal hem de ordinal olarak ayrı ayrı değerlendirilir⁶⁸.

2.2 Diğer Gizli Model Tipleri Ve Gizli Sınıf Analizi İle Karşılaştırılması

Bu bölümde gizli sınıf analizi ile diğer gözlenemeyen yapı analizi yöntemleri arasındaki farklara ve bu analiz yöntemlerine değinilmiştir.

2.2.1 Faktör Analizi

Genel açıklama olarak Faktör Analizi, yüksek sayıdaki gözlenen değişkenlerin arasındaki kovaryansı açıklayan ve düşük sayıdaki gizli değişkenleri bulma hedefiyle kullanılan istatistiksel metottur. Gözlenen değişkenler ve gizli değişkenler arasındaki regresyon ilişkisi faktör yardımıyla bulunur bu da faktör analizinin temel mantığıdır.⁶⁹

Gizli Değişken Analizinin önemli bir alt bölümü, Geleneksel Faktör Analizi olarak bilinir. Faktör Analizinin, Açımlayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizleri olarak iki alt modeli vardır. Gözlenen ve gizli değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkisinin modeli Açımlayıcı Faktör Analizi bakımından değerlendirilirse hiçbir kısıt yoktur. Ortak

⁶⁵ Leo A. Goodman, **Exploratory Latent Structure Analysis Using Both Identifiable And Unidentifiable Models**, University Of Chiago, USA, Çolak, **A.g.e**, (1974), S.13

⁶⁶ Ton Heinen, **Discrete Latent Variable Models**, Tilburg University Press, Netherlands, Çolak, **A.g.e**, (1993), S.17

⁶⁷ Çolak, **A.g.e**, S.11

⁶⁸ Allan Mccutcheon, **Latent Class Analysis**, Sage Publication, USA, (1987), S11.

⁶⁹ Timothy A. Brown Psyd, **Confirmatory Factor Analysis For Applied Research**, (2006), S.13

faktörlerin tümünün gözlenen değişkenlerin hepsini etkilediği düşünülür ayrıca bu ortak faktörler tamamen ilişkili veya tamamen ilişkisiz olarak değerlendirilir. Doğrulayıcı Faktör Analizi'nde ise gözlenemeyen yani gizli değişkenin belli durumları için gözlenen değişkenler üzerindeki etkilerini belirlemesinin yanı sıra faktörlerin sayısını da belirler. Açımlayıcı Faktör Analizi ile Doğrulayıcı Faktör Analizi arasındaki fark bakımından Doğrulayıcı Faktör Analizi'nde faktör skoru hesaplamaz ancak modeli değerlendirmek için birçok uyum iyiliği kısıtları kullanır⁷⁰.

Faktör Analizinin varsayımlarından kısaca bahsedecek olursak;

Değişkenlerin hepsi ve kombinasyonları normal dağılım gösterirler. Ayrıca değişkenleri ikiye ikiye gruplandığında bu ikililer arasında doğrusal ilişki vardır. Değişkenlerin birbirleriyle ilişki düzeyi belirli bir düzeydedir, çok yüksek veya çok küçük değildir. Örnek büyüklüğü değişken sayısının tam 5 katı olmak durumundadır. Verilerin minimum aralık ölçeğinde olması gerekmektedir⁷¹.

Faktör Analizinin kategorik verilerde kullanılan bir formu olarak karşımıza çıkmaktadır Gizli Sınıf Analizi, bu durum Gizli Sınıf Analizi ile Faktör Analizi'nin arasında farkların ve benzerliklerin olduğunun bir göstergesidir. Gizli Sınıf Analizi yapısal ilişkileri yani durumların, birimlerin, deneklerin, olguların birbirleriyle olan yapısıyla özellikleriyle ilgilenirken, Faktör Analizi değişkenlerin birbirleriyle olan korelasyonları ile ilgilenir. Gizli Sınıf Analizi'nin bu durumu taksonomik yapı olarak adlandırılır. Gizli Sınıf Analizi'nin, Faktör Analizi ile birkaç metodolojik benzerliği var olduğu hatırlanmalıdır. Gözlenemeyen yapılar, gizli sınıflar ve faktörler olmakla beraber gözlemlerden edinilir. Faktörlerin sayısının belirlenmesi bazen bazı durumlarda gizli sınıfların belirlenmesine karşılık gelebilir⁷². Kümelerin/faktörlerin sayısı fazlaştığında, gözlenemeyen sınıfın/faktör modelinin gözlenen veriye uyumu

⁷⁰ Doğruel Anuşlu, **A.g.e**, S.67.

⁷¹ Joseph F. Hair JR, v.d, "Assumptions İn Factor Analysis", **Multivariate Data Analysis, A Global Perspective**, (2013), S.103-104

⁷² Çolak, **A.g.e**, S.39

da daha uyumlu hale gelir fakat gizli faktör/sınıf verilerinin uygunluğu ve çokluğunun araştırılması gerekmektedir⁷³.

2.2.2 Gözlenemeyen Nitelik Analizi

Gözlenemeyen yapı analizlerinden bir diğeri ise kategorik verilerin analizinde yararlanılan Gözlenemeyen Nitelik Analizidir. Gözlenen değişkenin kategorik, gözlenemeyen değişkenlerin, sürekli olduğu araştırmalarda kullanılır. Faktör Analiziyle benzerliği bakımından Gizli Nitelik Analizi, Faktör Analizi'nin iki veya sıralı kategorik değişkenli bir çeşidi olarak atfedilebilir. Gizli Nitelik Analizi, Faktör Analizi'nde olduğu gibi veri inceleme, veri indirgeme ve teori doğrulama hedefleri ile kullanılabilir⁷⁴.

Gizli Sınıf Analizi ile Gizli Nitelik Analizi arasında benzerlikler bulunmaktadır. Gizli yapı analizinin iki çeşidi olan Gizli Sınıf Analizi ve Gizli Nitelik Analizi birbirlerinin varyasyonu olarak varsayılabilir. Gizli Sınıf Analizinde gizli değişken nominaldir ancak Gizli Nitelik Analizinde verinin yapısını belirleyen gizli değişken, sürekli biçimdedir. Bu analizlerin ikisinde de açıklayıcı değişken, bağımsız olmakla beraber gizli değişkenin değerine bağımlıdır⁷⁵.

2.2.3 Gizli Profil Analizi

Gözlenemeyen yapı analizi yöntemlerinden, Gizli Profil Analizi gözlenemeyen değişkenlerin kesikli olduğu ve gözlenen değişkenlerin sürekli olduğu bir yapı analizi yöntemidir. Gizli değişkenin birleşim modelindeki gözlenen sınıf değişkeninin sürekli olduğu durum, Gizli Profil Analizi olarak belirtilir. Gizli profil analizinin amacı, tek bir veri kümesinden çok değişkenli bir dizi dağılım parametrelerini tahmin etmektir. Bu sebeple model tabanlı kümeleme olarak da bilinir. Gizli Profil Analizi ve Kümeleme Analizi arasındaki fark Gizli Profil Analizinin bir modele dayalı olmasıdır. Özetlersek, vakaları gruplandırmak için

⁷³(Çevrimiçi), <http://www.john-uebersax.com/stat/faq.htm>, LCA Frequently Asked Questions, Doğruel Anuşlu, A.g.e, (2014), S.68

⁷⁴(Çevrimiçi), <http://www.john-uebersax.com/stat/faq.htm>, Lca Frequently Asked Questions, Doğruel Anuşlu, A.g.e, S.69

⁷⁵ Ton Heinen, A.g.e, Çolak, A.g.e, S.40

algoritmalar kullanmak yerine, Gizli Profil Analizi farklı dağılımları en iyi karakterize eden parametreleri yani, varyansları, kovaryansları ve profiller arasında nasıl benzerlikler ve farklılıklar olduğunu tahmin etmeye çalışır. Daha sonra ise bu metot, her bir gözleme, gözlemin her bir profile ilişkili ana kütteden bir örnek olma olasılığını atamaya çalışır⁷⁶.

Gizli Sınıf Analizi'nin sürekli verileri analiz eden hali olarak ele alınan Gizli Profil Analizi bu yöntemin kısıtlanmış durumudur. Dağılımdaki her bir gözlemin, ölçümünün birbiri ile benzer olmama durumu Gizli Profil Analizinin kısıtlayıcısıdır⁷⁷.

2.3 Ölçek Türleri

İstatistikte, dört tür ölçekten söz edilebilir bunlar: nominal, ordinal, aralık ve oran. Bu ölçeklere bağlı olarak hangi istatistiksel analizin kullanılacağına karar verilir. Nominal veya ordinal ölçeği nitel değişkenleri, aralık ve oran ölçeğini ise nicel değişkenleri ölçmek için kullanılır.

2.3.1 Nominal Ölçek

Nominal ölçek, nicel bir değer olmadan değişkenleri etiketlemek için kullanılır. “Nominal” ölçekler basitçe sınıflandırma yapar. Kısaca örneklendirecek olursak “Cinsiyetiniz nedir” sorusunda kategoriler E veya K olarak yani Erkek veya Kadın olarak etiketlenir. Veyahut ikinci olarak “Saç Renginiz Nedir” sorusunda farklı kategoriler 1, 2, 3, 4 veya 5 gibi kodlarla ve bu kodların her biri bir rengi temsil edecek şekilde sınıflandırılmaktadır. Aynı şekilde “Nerede yaşıyorsunuz” sorusunda A,B veya C seçenekleri bölgeleri temsil etmektedir, buradaki A,B ve C seçenekleri ayrı ayrı yerleri etiketlemektedir. Yukarıdaki örneklerde, etiketlerden yola çıkarak nominal ölçeğin sayısal hiç bir değeri ve hiyerarşik sıralaması yoktur.

⁷⁶ Pastor, Barron, Miller, Davis, **A Latent Profile Analysis Of College Students Achievement Goal Orientation**, (2007), S.15

⁷⁷ Çolak, **A.g.e**, S.39

2.3.2 Ordinal Ölçek

Ordinal ölçeklerde, değerlerin sırası önemlidir ancak her biri arasındaki farklar gerçekten bilinmemektedir. “Bugün nasıl hissediyorsun” soruna verilebilecek cevaplar; 1-Çok Mutsuz, 2-Mutsuz, 3-Kararsızım, 4-Mutlu, 5-Çok Mutlu şekilden olduğunu varsayalım. Her durumda, 4'ün 3 veya 2'den daha iyi olduğunu biliyoruz, ancak bunun ne kadar iyi olduğunu bilmiyoruz ve ölçemeyiz. Örneğin, "Kararsızım" ve "Mutsuz" arasındaki fark, "Çok Mutlu" ve "Mutlu" arasındaki farkla aynı mı? Söyleyemeyiz.

Ordinal ölçekler tipik olarak memnuniyet düzeyi, mutluluk düzeyi, rahatsızlık düzeyi vb. gibi sayısal olmayan kavramların ölçüleridir.

2.3.3 Aralık Ölçeği

Ölçeğin eşit aralıklarla bölündüğü gerçek sıfırı olmayan ve ayrıca kesin olmayan bir başlangıç noktası olan ve bu başlangıç noktasından itibaren ölçeğin aralıklarının eşit olduğu bir ölçek türüdür.

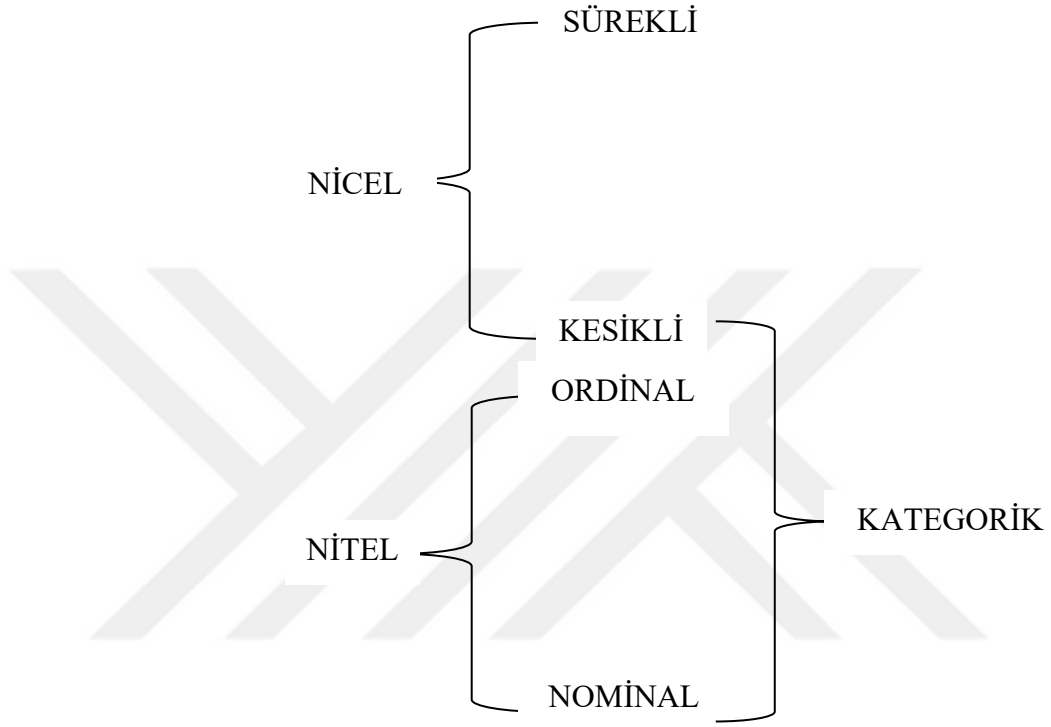
Aralık ölçeğine verilen en genel örnek Fahrenheit ve Celsius örnekleri olup, Celsius ölçeğinde suyun donma derecesi 0°C , Fahrenheit ölçeğinde ise 32°F 'dir. Ancak buradaki 0°C derece sıcaklığın yok olduğunu göstermez yani sıfır burada yokluğu belirtmez. Aralık ölçeğindeki mesafeler arasındaki uzaklık hesaplanabilirken, birbirlerinin katı olarak gösterilemez⁷⁸.

2.3.4 Oran Ölçeği

Diğer ölçeklerle kıyaslandığında en güçlüsü oran ölçeğidir. Oran ölçeği birimler arasındaki kesin değeri belirtir ve mutlak sıfırları vardır. Oran ölçeği aynı zamanda geniş bir yelpazede hem açıklayıcı hem de çıkarımsal istatistiklerin uygulanmasına olanak verir. Boy ve kilo, Oran değişkenlerinin örnekleri arasında yer alır. Aralık ölçeği ile ilgili her şey oran ölçekleri için geçerlidir. Oran ölçekleri, istatistiksel analiz söz konusu olduğunda zengin olanaklar sunar. Bu değişkenler eklenebilir,

⁷⁸ Çiğdem Arıcıgil Çılan, (2013), **A.g.e**, S.9

çıkarılabilir, çarpılıp bölünebilirler. Mod, medyan veya ortalama ile ölçülebilir ayrıca standart sapma ve değişim katsayısı gibi dağılım ölçümleri de oran ölçekleriyle hesaplanabilir⁷⁹.

Şekil 2.2 Değişkenlerin Sınıflandırılması⁸⁰

Şekil 2.2’de görüldüğü üzere nitel değişkenler ve kesikli nicel değişkenler kategorik değişken sınıfına girmektedir.

2.4 Gizli Sınıf Analizinin Varsayımları

Dağılım varsayımı sürekli değişkenlere uygulanan çoğu istatistik analizlerinde bulunmaktadır Gizli Sınıf Analizinde kullanılan kategorik verilerin analizinde ise

⁷⁹ Paul F. Velleman, Leland Wilkinson, **Nominal, Ordinal, Interval And Ratio Typologies Are Misleading**, USA, (1993), S. 3-4

⁸⁰ Daniel A. Powers, Yu Xie, **Statistical Methods For Categorical Data Analysis**, Emerald Group Publishing Limited, UK, (2008), S. 5

aşağıda tanımlayacağımız Binom, Poisson veya Multinomial dağılım kullanılmaktadır. Dağılıma uyması gereklidir⁸¹.

2.4.1 Poisson Dağılımı

Poisson dağılımı gözlem sayısının belli bir zaman diliminde (t) olduğu gözlem sayısının çok yüksek ve beklenen sonucun çok küçük olduğu (x kez) olayların meydana gelme olasılığının hesaplanmasını sağlayan bir olasılık dağılımıdır.

Poisson dağılımının olasılık fonksiyonu;⁸²

$$P(x) = \frac{e^{-\lambda} \lambda^x}{x!}, \quad x = 0, 1, 2, \dots, n \quad (2.1)$$

Burada λ beklenen sonucun t zaman periyodunda ortalama gerçekleşme sayısına yani Aritmetik ortalamaya karşılık gelir.

e = 2.71828 doğal logaritma tabanıdır.

Değişkenin beklenen değeri E(x) ve Varyansı V(x) λ 'ya eşittir.

$$\pi_{it}^{\overline{AX}}, \pi_{jt}^{\overline{BX}} \quad (2.2)$$

Varyasyon ortalama değere eşit olmaması durumu “Aşırı yayılım” olarak tanımlamakta ve poisson dağılımı bu noktada yetersiz kalmaktadır⁸³. Yine de Poisson dağılımı kategorik verilerin analizinde yaygın olarak kullanılan kesikli olasılık dağılımıdır.

⁸¹ Arıcıgil Çılan, **A.g.e**, S.7.

⁸²(Çevrimiçi),

<http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/48396/27636/13.%C3%B6zel%20olas%C4%B1l%C4%B1k%20da%C4%9F%C4%B1l%C4%B1mlar%C4%B1.pdf>, 15 Mayıs 2019, S.17

⁸³ Arıcıgil Çılan (2015), **A.g.e**, S.47

2.4.2 Binom Dağılımı

Başarı veya başarısızlık ikili sonuçlarından birini veren ve birbirinden bağımsız olan, n kez denenerek hesaplanmış gözlem sonuçlarının toplamı, Binom dağılımı olarak tanımlanmaktadır⁸⁴.

Sürekli olmayan ancak sayılabilir anlamına gelen kesikli nicel değişkenlere Sayım değişkeni denir⁸⁵. Binom dağılımı bir sayım değişken davranışını açıklar. Binom dağılımı ayrıca aşağıdaki koşulları sağlar:

- Gözlem sayısı yani yapılan denemelerin sayısı (n) sabittir.
- Her gözlem bağımsızdır.
- Her gözlem iki sonuçtan birini (“başarılı” veya “başarısız”) temsil eder.
- “Başarılı” yani p olasılığı her bir görüntü için aynıdır.

Bu koşullar yerine getirilirse, X , n ve p parametreleriyle $B(n,p)$ kısaltılmış bir binom dağılımına sahiptir⁸⁶.

Dağılımın olasılık fonksiyonu aşağıdaki gibidir⁸⁷:

$$p(x) = \frac{n!}{x!(n-x)!} p^x (1-p)^{n-x} \quad x = 0, 1, 2, \dots, n \quad (2.3)$$

Bir denemenin sonucu diğer bir denemeyi etkilemez bu sebeple her deneme birbirinden bağımsızdır. Dağılımın beklenen değeri yani ortalaması ve varyansı aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$E(x) = np \quad (2.4)$$

$$VAR(x) = np(1-p) \quad (2.5)$$

⁸⁴ Prf. Ian Gordon, **Probabilty And Statistics: Module 20, Binomial Distribution**, Melbourne, Australia, (2013), S.7-8

⁸⁵ Arıcıgil Çılan (2013), **A.g.e**, S.5

⁸⁶(Çevrimiçi), <http://www.stat.yale.edu/Courses/1997-98/101/binom.htm>, 4 Nisan 2019

⁸⁷ Arıcıgil Çılan (2013), **A.g.e**, S.9

2.4.3 Multinomial Dağılım

Binom dağılımının genişletilmiş ve genelleştirilmiş hali olarak tanımlamak mümkün olan Multinomial dağılım, ikiden fazla olası sonucun olduğu, kesikli değişkenlerin olasılıkları hesaplamak için kullanılır⁸⁸.

Multinomial dağılımın değişkenleri olan “n₁” kategori 1’ deki inceleme sonucu elde edilen değeri, “n₂” kategori 2’deki inceleme sonucu elde edilen değeri, “n_c” kategori c’deki inceleme sonucu elde edilen değeri ($\sum_i n_j = n$) ve “p₁” kategori 1’ in gerçekleşme durumunu, “p₂” kategori 2’nin gerçekleşme durumu, “p_c” kategori c’nin gerçekleşme durumunu ($\sum_i p_j = 1$) belirtmek üzere olasılık dağılımının fonksiyonu aşağıdaki gibi hesaplanır⁸⁹:

$$p(n_1, n_2, \dots, n_c) = \frac{n!}{n_1! n_2! \dots n_c!} p_1^{n_1} p_2^{n_2} \dots p_c^{n_c} \quad (2.6)$$

Tanım gereği ortalama ve varyansı da binom dağılım ile benzer olacaktır, bu sebeple multinomial dağılımın ortalama ve varyansı aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$E(x_j) = np_j \quad (2.7)$$

$$VAR(x_j) = np_j(1 - p_j) \quad (2.8)$$

Gizli değişken kategorik olduğundan Gizli sınıf analizinde Multinomial dağılım gösterdiği düşünülür. İkili, nominal veya ordinal kategorik değişkenlerden her hangi biri olduğunda gözlenen değişkenlerin koşullu olasılıkları Binom veya Multinomial dağıldığı varsayılır⁹⁰.

⁸⁸ Mian Adnan, **An Alternative Approach Of Binomial And Multinomial Distributions**, United State, (2016), S. 273-275

⁸⁹ Alan Agresti, **Categorical Data Analysis**, Wiley&Sons, New Jersey, (2002), S.6

⁹⁰ Doğruel Anuşlu, **A.g.e**, S.33

2.5 Gizli Sınıf Analizinin Modeli

Gizli Sınıf Analizinde, C değişkeninin kategorileri için A ve B değişkenlerinin birbirinden bağımsız olduğu bilinsin ve bu ilişki her bir i, j, k kombinasyonunun oranı için A değişkeninin koşullu olasılığı ($P_{ik}^{\bar{AC}}$), B değişkeninin koşullu olasılığı ($P_{jk}^{\bar{BC}}$) ve C değişkeninin belirli bir kategorisine düşme olasılığı (P_k^C) ile çarpımları bize bu bağımsızlığı gösterir. (Eşitlik 2.9)⁹¹.

$$P_{ijk} = P_{ik}^{\bar{AC}} \times P_{jk}^{\bar{BC}} \times P_k^C \quad (2.9)$$

C değişkeni gözlenemeyen olduğu zaman, değişkenin açıklayıcı kategorileri ölçülemediği durumlarda olasılıklar π olarak gösterilir. X gizli değişkeni gizli sınıfları t sınıfa sahip bir değişken olarak düşünülürse, π eşitlik (2.10)'deki gibidir⁹².

$$\pi_{ijt}^{ABX} = \pi_{it}^{\bar{AX}} \times \pi_{jt}^{\bar{BX}} \times \pi_t^X \quad (2.10)$$

Burada π_{ijt}^{ABX} , rastgele seçilen bir gözlenen değer i, j, t hücresinde bulunması başka bir değişle X gözlenemeyen değişkenin t. sınıfında, A değişkenin i. sınıfında bulunurken aynı anda B değişkeninin j. sınıfında yer alması olasılığıdır. $\pi_{it}^{\bar{AX}}$, X gözlenemeyen değişkenin t. sınıfında bulunan bir gözlemin A değişkenin i. kategorisinde olması olasılığını gösterirken aynı şekilde X gözlenemeyen değişkenin t. sınıfında bulunan bir gözlemin B'nin j. kategorisinde yer alması $\pi_{jt}^{\bar{BX}}$ olarak gösterilir. π_t^X ise rastgele seçilen bir gözlemin X gözlenemeyen değişkenin t. seviyesinde olması olasılığıdır⁹³. Bu olasılıklar koşullu olasılık olarak da bilinirler.

⁹¹ Batuhan Özkan, **Kredi Kartı Kullanım Alışkanlıkları Üzerine Gizli Sınıf Analizi**, (2015), S.22

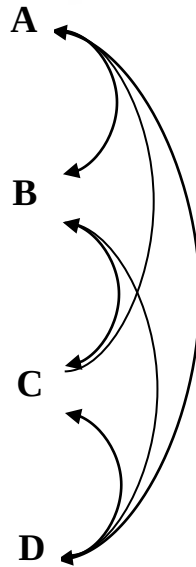
⁹² Goodman, L., A., **A.g.e**, S.215-231

⁹³ Goodman, L., A., **A.g.e**, S.215-231.

2.5.1 Yerel Bağımsızlık

Yerel bağımsızlık gizli yapı modellerinin en temel varsayımı olup burada gözlenemeyen değişken sabit tutulduğunda gözlenen değişkenlerin birbirlerinden bağımsız olduğu düşünülür.

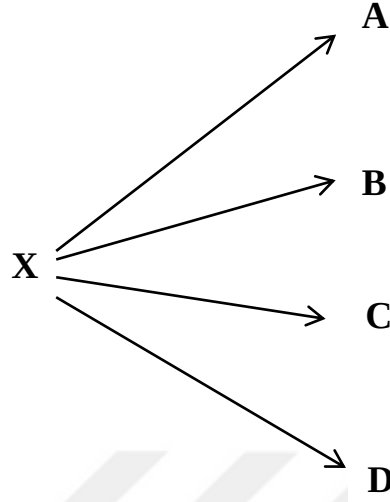
Şekil (2.4) de görüldüğü gibi başka bir deyişle gözlenen değişkenler diğer gözlenen değişkenle değil gözlenemeyen değişkenle ilişkilidir. Şekil (2.3) ve şekil (2.4) incelendiğinde anlaşılabilir ki yalnızca gözlenen değişkenlerle çalışıldığında, değişkenler aralarında ilişkiliymiş gibi görülebilir ancak yapıya gözlenemeyen bir değişken bir X değişkeni eklendiğinde gözlenen değişkenler arasındaki ilişkilerin yapay (sahte) olduğu ve gözlenemeyen değişkenden meydana geldiği görülür. X değişkeni modele girdiğinde gözlenen değişkenler “yerel-koşullu bağımsız”dır⁹⁴. Bağımsızlığın sağlanıp sağlanmadığı üstünlük oranı (odds ratio) kullanılarak incelenebilir.

Şekil 2.3 Gözlenen Değişkenler Arasındaki İlişkiler⁹⁵

⁹⁴ Arıcıgil Çılan, (2015), A.g.e ,S43-45.

⁹⁵ Arıcıgil Çılan, (2015), A.g.e ,S.44

Şekil 2.4 Gözlenemeyen Değişken ve Gözlenen Değişkenler Arasındaki İlişki⁹⁶

2.5.2 Gizli Sınıf Analizinin Parametreleri

Koşullu ve gizli sınıf olasılıkları Gizli Sınıf Analizinin iki ana parametresi olup, temel amacı en çok olabilirlik tahminlerini saptamaktır⁹⁷.

2.5.2.1 Gizli Sınıf Olasılıkları

Gizli sınıf olasılıkları, gizli değişkenin her bir kategorisinin gerçekleşme olasılığını göstermek üzere birbirinden yerel olarak bağımsız gözlemlenen ölçümlerin de olduğu gözlenemeyen değişkenlerin sınıflarının dağılımını gösterir.

Gizli sınıf olasılıklarını etkileyen dikkat edilmesi gereken iki parametre vardır. Bunlar sırasıyla: Gizli değişkendeki sınıf sayısı (t) ve bu sınıfların göreceli boyutlarıdır⁹⁸.

Gözlenemeyen sınıf modeli tarafından saptanan gizli türlerin sayısı gizli değişkenin sınıf sayısı olarak ifade edilir. Gizli sınıflar, bir değişken kümesine göre bireyleri

⁹⁶ Arıcıgil Çılan, (2015), **A.g.e**, S.44

⁹⁷ Goodman, L.A., **A.g.e**, S.215-231

⁹⁸ Özkan, **A.g.e**, S.22

yapılandıran boyutlardır. Değişkenler arasında sadece rastgele ilişki olması için bütün gizli sınıfların kontrol altına alınması gerekir. Gizli Sınıf Analizi gözlemleri, denekleri, olguları ve bireyleri aralarında koşullu bağımsızlık olan gizli sınıflara ayırır⁹⁹.

Gizli sınıf olasılıklarının ilgili boyutları, ana kütlein büyük bir bölümündeki gizli sınıfların bir kısmını temsil ederken, diğer sınıfların da küçük bölümleri temsil ettiği ifade edilir ayrıca gizli sınıf olasılıklarının ilgili boyutları ana kütlein t sınıfı arasında benzer oranda dağılıp dağılmadığını söyler. Gizli sınıfların olasılıklarının toplamı 1'dir¹⁰⁰.

$$\sum_t \pi_t^x = 1,00 \quad (2.11)$$

2.5.2.2 Koşullu Olasılıklar

$\pi_{it}^{\bar{A}X}$, $\pi_{jt}^{\bar{B}X}$ şeklinde ifade edilen semboller, Gizli Sınıf Analizinde yer alan bir diğer parametre olan koşullu olasılıkları temsil etmektedir. Bu olasılıklar, gizli değişken X' in t. sınıfında bulunan bir gözlenen değerin belirli bir düzeyinde yer alması olup koşullu olasılıklar ile her bir değişkenin veya gizli sınıfın kombinasyonunun olasılığından bahsedilmektedir¹⁰¹.

Gizli değişkenleri belirlemek için kullanılan gözlenen değişken sayısı kadar koşullu olasılık olacaktır. Yani Gözlenemeyen değişkenin her bir sınıfı için her bir gözlenen değişkene denk gelen bir dizi koşullu olasılığı vardır. Koşullu olasılıkların toplamı her bir gizli sınıfta gözlenen değişkenlerin her biri için 1 olacaktır. X in tüm t sınıfları için I+J+K (3 değişkenli) tane koşullu olasılığı olacağından her bir gizli sınıf içinde gözlemler gözlenen değişkenin verilen seviyesinde var olan özel (special - redundant) bir olasılık değerine sahiptir. Anlaşılacağı üzere her bir gözlenen değişken için fazladan bir tane koşullu olasılık bulunur. Ayrıca Gizli Sınıf

⁹⁹ Çolak, A.g.e, S.30

¹⁰⁰ Allen L. Mccutcheon, "Sage University Paper Series On Quantitative Applications In The Social Science", **Latent Class Analysis**, USA, (1987), S.07-64

¹⁰¹ Sinan, M., **Gizli Sınıf Analizi Ve Türkiye'de Muhafazakârlık Üstüne Bir Uygulama**, (2009), S.51

Analizinde T-1 tane gizli sınıf olasılığı tahmin edilmektedir. Tüm bu bilgiler ışığında üç değişkenli bir analizde her bir gizli sınıf için $(I-1) + (J-1) + (K-1)$ tane koşullu olasılığın tahmin edilmesi gerekecektir¹⁰².

2.5.3 Gizli Sınıf Modelinde Tahmin Yöntemleri

Gizli Sınıf Modellerini tahmin ederken çoğunlukla, parametreleri 0-1 arasında olan En Çok Olabilirlik Tahmin Yöntemi (Maximum Likelihood) kullanılmaktadır. En Çok Olabilirlik Yönteminin, Beklentinin Maksimize Edilmesi (EM) ve Newton-Raphson olmak üzere iki tane tekrarlayan/benzer algoritması bulunur¹⁰³.

Beklentinin Maksimize edilmesi yöntemi eksik veri problemini çözmek için tasarlanmış bir yöntemdir. Gizli Sınıf Modellerinde, gözlem sonuçlarını eksik veri olarak varsayan uygun bir yöntem olarak kullanılır. Beklentinin Maksimize edilmesi yönteminin artısı güçlü ve uygulanabilirliğinin basit olmasıdır. Negatif yönleri ise hedefe ulaşılırken çok sayıda tekrarlanmayı gerektirmesi ve parametrelerinin standart hatalarını vermemesi olarak görülmektedir¹⁰⁴.

Newton Raphson metodu Gizli Sınıf Analizinin parametrelerinin En Çok Olabilirlik tahminleyenlerini oluşturmak için tekrarlayan bir bakış açısı kullanmaktadır. Newton Raphson yönteminin, Beklentinin Maksimize edilmesi algoritmasına nazaran avantajı, parametre sayısının fazla olmadığına hızlı çalışmasıdır. Newton Raphson yönteminin diğer bir avantajı parametre tahminlerinin standart hatalarını oluşturmasıdır. En büyük negatif yönü ise, başlangıç değerine bağlı olarak değişebilen final çözüme yakın bir başlangıç değere gereksinim duymasıdır. Negatif yönlerinden bir değeri ise, her tekrarda Hessian matrisinin tersine gereksinimidir, bunu sebebi negatif tanımlı olduğu durumlarda matrisin tersinin alınamamasıdır¹⁰⁵.

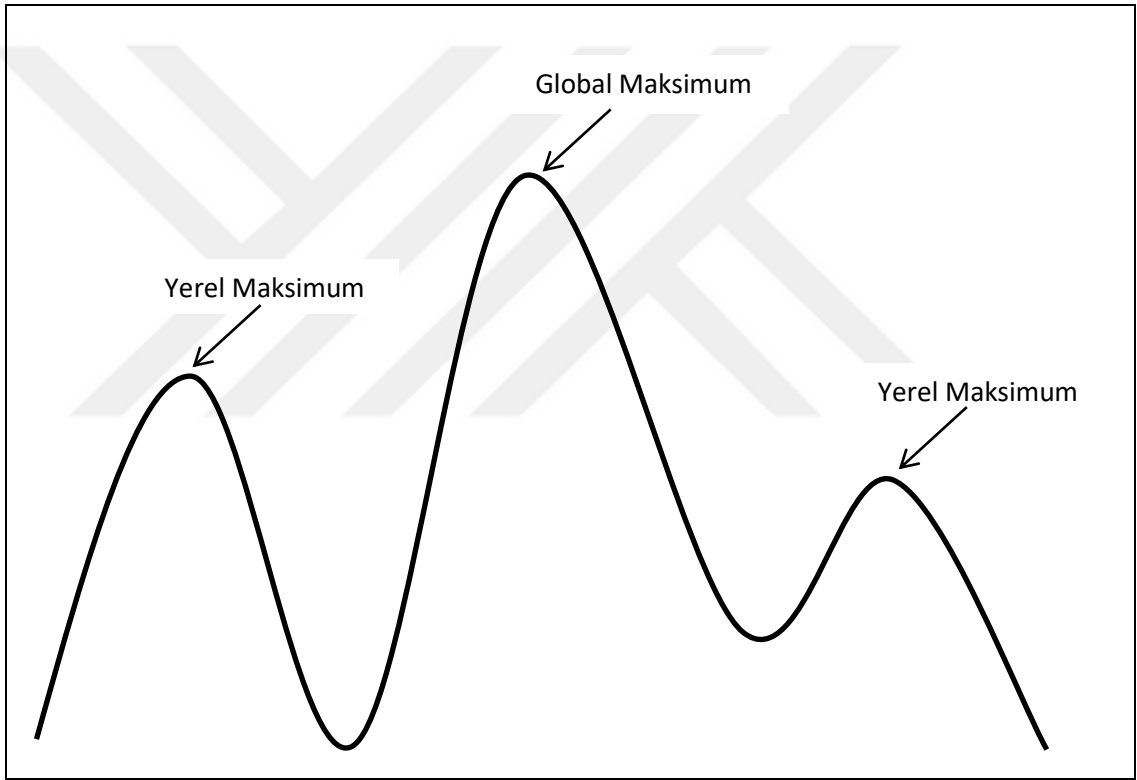
¹⁰² Meriç Çolak, **A.g.e**, S.32

¹⁰³ Arıcıgil Çılan, **A.g.e**, S56.

¹⁰⁴ Duygu Güngör Culha, **Örtük Sınıf Analizlerinde Ölçme Eşdeğerliğinin İncelenmesi**, İzmir, (2012), S.10

¹⁰⁵ Jeroen K. Vermunt, **Log-Linear Models For Event Histories**, USA, (1996), S.65

Model için başlangıç değeri genellikle isteğe bağlı olarak seçilmektedir. İsteğe bağlı olması bakımından, uygun olarak seçilmeyen başlangıç değerleri, sonuçlar için yerel maksimuma sebep olmaktadır. Başlangıç değeri değişebileceğinden bir çok yerel maksimum olabilir. Bu değerler tahminin çözüm kümesindeki bölgeye yakın veya bu bölge içinde elde edilen maksimum değerdir. En Çok Olabilirlik yöntemiyle yapılan tahminlerin “global maksimum” olması beklenir. Global maksimum sadece bir tanedir¹⁰⁶.

Şekil 2.5 Olabilirlik fonksiyonu İçin Yerel ve Global Maksimum¹⁰⁷

Tahminleri elde etmek için genel olarak eşitlik (2.12)’den yararlanılır¹⁰⁸.

$$\pi_{ijkt}^{ABCX} = \pi_{it}^{\bar{A}X} \times \pi_{jt}^{\bar{B}X} \times \pi_{kt}^{\bar{C}X} \times \pi_t^X \quad (2.12)$$

¹⁰⁶ Doğruel Anuşlu, **A.g.e**, S.60

¹⁰⁷ Allan L. Mccutcheon, “Basic Concepts And Procedures İn Single- And Multiple-Group Latent Class Analysis”, **Applied Latent Class Analysis**, Düzenleyen Jacques A. Hagenaars, UK, (2002), S.65

¹⁰⁸ Arıcıgil Çılan, (2015), **A.g.e**, S.56

2.5.4 Modelin Uygunluk Ölçüleri

Ki-Kare (χ^2) Uygunluk Testi, Olabilirlik Oran (G^2) Testi ve Standardize artıklar yöntemleriyle modelin uygunluğu araştırılabilir. Oran ve Ki-Kare testlerinde sıfır ve alternatif hipotezler kurulur ve aşağıdaki gibidir:

H_0 = Model kullanım için uygundur.

H_1 = Model kullanım için uygun değildir.

H_0 hipotezinin kabul edilmesi durumunda “model uygun” kabul edilmekte olup ret edildiği takdirde “model uygun değildir” ve başka bir model seçilmesi gerekmektedir.

Kontrol değişkenin k. , X satır değişkeninin i. ve Y sütun değişkeninin j. sütununda yer alan gözlenen frekans ve beklenen frekans sırasıyla F_{ijk} ve f_{ijk} olmak üzere; Person Ki-kare İstatistiği aşağıdaki gibi hesaplanır¹⁰⁹:

$$\chi^2 = \sum_{ijk} \frac{(F_{ijk} - f_{ijk})^2}{f_{ijk}} \quad (2.13)$$

Standardize edilen artıkların mutlak değerinin, (1.96) yani yaklaşık 2 değerinin üzerinde olmaması, Standardize artık yönteminin koşulu olup bu koşul sağlandığında model uygunluğu sağlanır. Standardize artıklar ise aşağıdaki gibi hesaplanır¹¹⁰;

$$e_{ijk} = \frac{f_{ijkl} - f_{ijkl}}{\sqrt{f_{ijkl}}} \quad (2.14)$$

¹⁰⁹ Arıcıgil Çılan, (2015), **A.g.e**, S.31

¹¹⁰ Arıcıgil Çılan, (2015), **A.g.e**, S.59-60

Kategorik değişkenlerin bağımsızlığını araştırmada kullanılan G^2 istatistiğine Olabilirlik Oran istatistiği denir. Olabilirlik Oran istatistiği aşığıdaki şekilde hesaplanır¹¹¹;

$$G^2 = 2 \sum_{ijk} F_{ijk} \times \ln \frac{F_{ijk}}{f_{ijk}} \quad (2.15)$$

Birim sayısı 1000' den fazla olduğunda genellikle Person Ki-Kare ve Olabilirlik Oran istatistiklerinin kullanımı zorlaşımaktadır. Bu sebeple birim sayısının fazla olduğu durumlarda, AIC ve BIC kriterleri modellerin birbirleriyle kıyaslanmasında ve hangisinin daha uygun bir model olduğunu belirlemede kullanılan kriterlerdir¹¹².

$$s.d. = (I \times J \times K - 1) - [T(I + J + K + d) - 1]$$

d gösterge değişken sayısının 1 eksiğini etmekle beraber Serbestlik derecesi yukardaki gibi olmak üzere

AIC ve BIC kriterleri aşığıdaki gibi hesaplanır:

$$AIC = G^2 - 2s.d. \quad (2.16)$$

$$BIC = G^2 - s.d. * [\ln(N)] \quad (2.17)$$

Bu değerlendirme ölçütleri model kıyaslamada kullanıldığı takdirde en küçük negatif değere sahip olan model en uygun model olarak belirlenmektedir¹¹³.

¹¹¹ Arıcıgil Çılan, (2015), **A.g.e**, S.27-28

¹¹² Doğruel Anuşlu, **A.g.e**, S.66

¹¹³ Arıcıgil Çılan, (2015), **A.g.e**, S59-60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMA

3.1 Veri Kümesi Ve Değişkenler

Bu çalışmada Türkiye’de yaşayan “Cinsiyet Eşitsizliği” hakkında farklı düşüncelere sahip bireyleri sınıflandırmak, bakış açılarını değerlendirmek ve profillerini belirlemek amacıyla 1265 kişiye uygulanan Dünya Değerler Araştırması (2014) verilerinden yararlanılmıştır.

Dünya Değerler Araştırması’ndan bahsedilecek olursa, 1970’li yılların başına kadar uzanan Dünya Değerler Araştırmaları siyasal, ekonomik, toplumsal, kültürel konularda değer, tutum ve davranışları daha önce benzeri bulunmayan bir şekilde araştırmayı hedefleyen ve Avrupa Toplulukları Komisyonu (Commission of the European Communities) üyesi ülkeler tarafından başlatılan sosyal bilim çalışmasıdır. Komisyona üye olan ülkelerde, her yıl iki araştırma yapılması, ortaya çıkan sonuçların, toplumun tutum ve değerlerindeki değişimlerinin ve sürekliliklerinin karşılaştırmalı bir şekilde gözlemlenmesi hedeflenen bu projeye Avrupa Barometresi adı verildi.

1981 yılında, Michigan Üniversitesi profesörlerinden Prof. Ronald Ingehart ile Avrupa Barometresi projesinin kurucuları bir araya geldiler ve Dünya Değerler Araştırmalarını başlatarak önemli bir adım attılar. 1981 yılındaki ilk çalışmaya 25 ülke katıldı. Bu 25 ülke arasında Türkiye yer almıyordu. İlk araştırma akademik çevre başta olmak üzere siyaset ve iş dünyasında önemli başarılar elde etti. Yüzlerce kitap ve makale, bu araştırma sayesinde yayınlanarak yapılan araştırmanın ne denli başarılı olduğu görüldü.

Türkiye’nin de aralarında bulunduğu 43 farklı toplumun katılımı ile 1990-91 yıllarında yapılan Dünya Değerler Araştırmasının ikinci çalışması, insanlığın yaşadığı tüm kıtaları kapsayarak dünya nüfusunun %70’ ine yayıldı. O zamana kadar daha önce hiç bir yerde bulunmayan bu kapsamlı çalışma her kültürden ve her uygarlıktan insanların değer ve davranışları hakkında bilgiler sağladı. Bu bilgiler

ışığında Dünya Değerler Araştırması dünya çapında yapılan ve süreklilik arz eden ilk sosyal bilim araştırması haline geldi¹¹⁴.

Dünya Değerler Araştırması'nın üçüncü dalgası 1995-96 yıllarında 55 toplumda gerçekleştirildi. Dördüncü dalgası 1999-2001 yılları arasında 65 toplumda, Afrika ve İslam toplumlarını daha fazla kapsama almak amacıyla daha geniş bir taramayla tamamlandı. Daha sonra 2005-07' de beşinci dalgası ve 2010-14 yıllarında altıncı dalgası tamamlandı¹¹⁵.

400,000'i aşan görüşme yapılan denek sayısı, dünyanın dört bir yanında 1981 yılından bu yana Dünya Değerler Araştırmasına katılmakta ve bugün Google'da "World Values Survey" adıyla arattığımızda 258,000,000 sonuç vermektedir. Dünya Değerler Araştırmasına atıfta bulunan akademik araştırma sayısı Google Akademik sonuçlarına göre 60,800' dür.

Tüm bu bilgiler kapsamında, dünyanın en uzun süreli ve en geniş kapsamlı sosyal bilim çalışması Dünya Değerler Araştırmasıdır. Amerikan Siyaset Bilimi Derneği tarafından projeye "en değerli veri tabanı" ödülü layık görülmüştür¹¹⁶.

Dünya Değerler Araştırması'nın içeriğinde; aile, arkadaş, politika, iş ve din gibi temel kavramlardan mutluluk, sağlık, memnuniyet ve güven gibi önemli kavramların öneminin sorulduğu bunların yanı sıra spor, sanat ve sendika üyesi gibi sosyal faaliyetlerde yer almak gibi konuların danışıldığı sorular yer almaktadır. Ayrıca konu bazında sorular da bulunmaktadır. Örneğin "İnsanların ne tip komşu istemedikleri", "Demokrasi" ve "Politik Sistem" gibi konularda ne düşündüklerini saptamak ve sınıflandırmak amacıyla konularla ilgili birden fazla soru sorulmuştur¹¹⁷.

Dünya Değerler Araştırması'nda kişilerin sosyo-demografik bilgilerinin yanı sıra, "Cinsiyet Ayrımcılığı" ile ilgili yaklaşımlarının saptanabileceği sorulara da yer verilmiştir.

¹¹⁴(Çevrimiçi), <http://www.bahcesehir.k12.tr/tr/kurumsal/haberler-detay/Turkiye-Degerler-Arastirmasi-Bursada/168/621/0>, 18 Ocak 2012

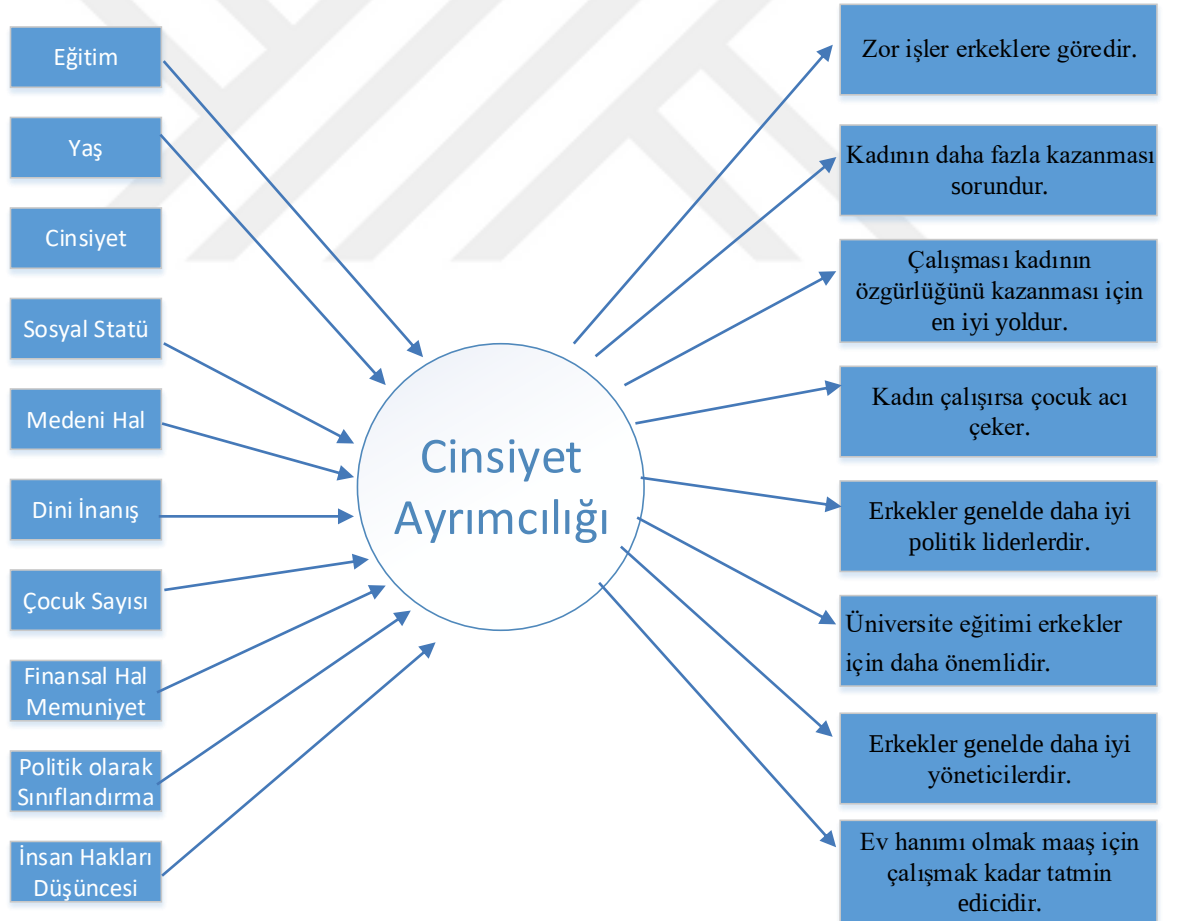
¹¹⁵ (Çevrimiçi), <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSCContents.jsp>, 1 Mayıs 2020

¹¹⁶ (Çevrimiçi), <https://www.apsanet.org/section-2001-Award-Recipients>, 2001

¹¹⁷ (Çevrimiçi), http://politikaakademisi.org/2016/12/27/dunya-degerler-arastirmasi-2010-2014-turkiye-verileri-analizi/#_ftn2, 26 Aralık 2016

Bu anketteki, katılımcıların “Cinsiyet Ayrımcılığı” hakkındaki düşüncelerinin değerlendirilebileceği 8 soru ile cinsiyet ayrımcılığı hakkındaki düşünceler üzerinde etkili olduğu düşünülen eğitim, yaş, cinsiyet, sosyal statü, medeni hal, dindarlık, çocuk sayısı, ekonomik memnuniyet, politik sınıflandırma ve ülkenizde insan haklarına duyulan saygıya ilişkin sorular dikkate alınmıştır.

Bu sorulardan eğitim, yaş, cinsiyet, sosyal statü, medeni hal, dindarlık, çocuk sayısı, ekonomik memnuniyet, politik sınıflandırma ve ülkenizde insan haklarına duyulan saygı üzerine olanlar eş değişken “Cinsiyet Eşitsizliğine Bakış Açısı” gizli değişken olarak tanımlanmıştır. Değişkenler Şekil 3.1’de yer alan araştırma modeli ile temsili olarak sunulmuştur.

Şekil 3.1 Araştırma Modeli

Şekil 3.1’de yer alan araştırma modelinden hareketle Gizli Sınıf Analiz’ ini uygulamadan önce ankete katılan bireylere ilişkin çeşitli özet istatistikler açıklanacaktır.

Anketteki katılımcıların %49.2’ si (622 kişi) kadınlardan ve %50.8’i (643 kişi) erkeklerden oluşmaktadır. Görüldüğü üzere ankette yer alan katılımcılarda, cinsiyet dağılımı bakımından bir denge söz konusudur.

Yaş	Frekans	Yüzde(%)
29’ a kadar	403	%31.2
30-49 arası	609	%48.1
50 ve üzeri	253	%20.7
Toplam	1265	%100

Tablo 3.1: Araştırmada Yer Alan Bireylerin Yaşlarına Ait Frekans Tablosu

Ankette yer alan katılımcıların yaş aralıkları (0-29), (30-49) ve (50+) olarak 3 kategoriye ayrılmış ve buna göre değerlendirme yapılmıştır. Tablo 3.1’de görüldüğü üzere ankette yer alan katılımcıların, yüzde %31.2’ si (403 kişi) 0-29 yaş aralığında, %48.1’ i (609 kişi) 30-49 yaş aralığında ve %20.7’ si (253 kişi) 50 ve üzeri yaşındadır. Ankete katılanların büyük çoğunluğu 30-49 yaş aralığındadır.

Ankette yer alan katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımları ise şöyledir:

%4’ ü (51 kişi) okula hiç gitmemiş kişiler, %3.6’ sı (45 kişi) ilkokula gitmiş ancak tamamlamamış kişiler, %28.1’ i (355 kişi) ilkokulu tamamlamış, %3’ ü (38 kişi) Meslek lisesi terk, %3.2’ si (40 kişi) normal lise eğitimi almış ancak tamamlamamış kişiler, %8.1’ i (103 kişi) Meslek lisesi mezunu, %30.7’ si (388 kişi) normal lise mezunu, %4.7’ si (60 kişi) ön lisans mezunu ve son olarak ankette yer alan katılımcıların %14.6’ sı (185 kişi) Lisans-Lisansüstü mezunudur. Eğitim durumu yeniden kodlanarak “Okula gitmemiş” (1), “İlkokul ve dengi” (2), “Lise ve dengi” (3), “Ön lisans, lisans-lisansüstü” (4) olarak 4 kategorili hale dönüştürülmüştür. Buna

göre eğitim durumunun yeniden kategorilendirilmiş halinin frekans tablosu aşağıda Tablo 3.2’ de gösterilmiştir.

Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde(%)
<i>Okula gitmemiş</i>	51	%4
<i>İlkokul ve dengi</i>	400	%31.6
<i>Lise ve dengi</i>	569	%45
<i>Ön Lisans, lisans- lisansüstü</i>	245	%19.4
Toplam	1265	%100

Tablo 3.2: Ankette Yer Alan Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Ait Frekans Tablosu

Yeniden kodlandırılmış eğitim düzeyi frekans tablosuna göre; katılımcıların %4’ ü (51) hiç Okula gitmemiş, %31.6’ sı (400 kişi) İlkokul ve dengi, %45’ i (569 kişi) Lise ve dengi ve son olarak %19.4’ ü Ön lisans, lisans-lisansüstü seviyesinde eğitim almıştır.

Ankette yer alan katılımcıların medeni hallerine göre dağılımları şöyledir:

Ankette yer alanların, %2.8’ i (36 kişi) Boşanmış, %65.3’ ü (826 kişi) Evli, %27.2’ si (344 kişi) Bekar, %0.8’i (10 kişi) Nikahsız beraber yaşayan, %3.9’ u (49 kişi) Dul olduğunu belirtmiştir. Ankette yer alan katılımcıların büyük bir kısmının “Evli” olduğu görülmektedir.

Gelir Düzeyi	Frekans	Yüzde(%)
<i>Üst sınıf</i>	335	%26.5
<i>Orta sınıf</i>	890	%70.3
<i>Alt sınıf</i>	40	%3.2
Toplam	1265	%100

Tablo 3.3: Ankette Yer Alan Katılımcıların Gelir Düzeylerine Ait Frekans Tablosu

Ankette yer alan katılımcıların ekonomik durumlarını tanımlamaları istenildiğinde Tablo 3.3'te yer alan sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre, ankete katılanların gelir düzeyleri bakımından %3.2'si (40 kişi) Alt sınıf, %70.3'ü (890 kişi) Orta sınıf, %26.5'i (335 kişi) Üst sınıf statüsündeki katılımcılardan oluşmaktadır.

Ankette ayrıca katılımcıların finansal durumlarından memnuniyetleri de değerlendirilmek istenilmiş bu amaçla “Finansal durumunuzdan ne kadar memnunsunuz” sorusu yöneltilmiş ve Tamamen memnuniyetsiz (1) ve Çok memnun (10) olmak üzere 1’ den 10’a kadar seçenek sunulmuştur. Buna göre, ankette yer alan katılımcılardan %2.6’ si (32 kişi) Tamamen Memnuniyetsiz (1), %1.4’ ü (18 kişi) (2), %4.7’si (60 kişi) (3), %8’ i (101 kişi) (4), %16’ sı (202 kişi) (5), %18.3’ ü (232 kişi) (6), %19.2’ si (242 kişi) (7), %16.2’ si (205 kişi) (8), %8.2’ si (103 kişi) (9), %5.5’ i (70 kişi) finansal durumunu Tamamen Memnun olarak belirtmiştir. Finansal durumunuzdan ne kadar memnunsunuz sorusu yeniden kodlanmış ve “Memnuniyetsiz” (1-2-3-4), “Kararsız” (5-6) ve “Memnun” (7-8-9-10) olarak 3 kategorili hale getirilmiştir. Buna göre; Finansal durumunuzdan ne kadar memnunsunuz sorusunun yeniden kodlandırılmasıyla oluşan frekans tablosu aşağıdaki Tablo 3.4’ te gösterilmiştir.

Finansal Memnuniyet	Frekans	Yüzde(%)
<i>Memnuniyetsiz</i>	211	%16.7
<i>Kararsız</i>	434	%34.3
<i>Memnun</i>	620	%49
Toplam	1265	%100

Tablo 3.4: Katılımcıların Finansal Durumuna Ait Frekans Tablosu

Katılımcıların finansal durumuna ait frekans tablosuna göre ankete katılanların %16.7’ si (211 kişi) Memnuniyetsiz, %34.3’ ü (434 kişi) Kararsız ve %49’ u (620 kişi) Memnun olarak kendilerini nitelendirmişlerdir.

Ayrıca ankete katılanların %82.5’ i kendilerini (1044 kişi) Dindar, %16.5’ ü (207 kişi) Dindar değil ve %1.1’ i (14 kişi) Ateist olarak tanımlamışlardır. Bu oranlardan

anlaşılabacağı üzere ankete katılan bireylerin çoğu kendini Dindar olarak nitelendirmektedir.

Modelde yer verilen bir diğer değişken ise, katılımcıların kendilerini politik olarak nasıl değerlendirdikleri ile ilgilidir. Bunun için Solcu (1) ve Sağcı (10) olmak üzere 1' den 10' a kadar sıralamada kendilerini nerede gördükleri sorulmuştur. Ankette yer alan katılımcıların kendilerini %6.4' ü (81 kişi) Solcu (1), %3.5' i (44 kişi) (2), %7' si (89 kişi) (3), %5.6' sı (71 kişi) (4), %14.1' i (178 kişi) (5), %17.2' si (218 kişi) (6), %12.4' ü (157 kişi) (7), %14.2' i (179 kişi) (8), %8.1' i (103 kişi) (9), %11.5' i 145 kişi) Sağcı (10) olarak nitelendirmiştir. Bu çalışma için “Kendini politik olarak sınıflandırma” eş değişkeni yeniden kodlanmış ve “Solcu” (1-2), “Sola eğilim” (3-4), “Apolitik-Merkez” (5-6), “Sağa eğilim” (7-8), “Sağcı” (9-10) olarak 5 kategorili hale getirilmiştir. Yeniden kodlanmasındaki amaç, gruplar arasında çok fark olmaması ve yorum kolaylığı sağlaması içindir.

Buna göre; ankete katılanların %9.9' u (125 kişi) Solcu, %12.6' sı (160 kişi) Sola eğilim, %31.3' ü (396 kişi) Apolitik-Merkez, %26.6' sı (336 kişi) Sağa eğilim, %19.6' sı (248 kişi) Sağcı olarak kendilerini nitelendirmişlerdir.

Ankette yer alan katılımcılardan “Ülkenizde son dönemde insan haklarına verilen değer hakkında ne düşünüyorsunuz” sorusu yöneltilmiş. Yanıtlar “Büyük saygı var”, “Yeterli saygı var”, “Yeterli saygı yok” ve “Hiç saygı yok” olarak 4 kategoriye ayrılmıştır. İnsan hakları hakkında katılımcıların %13.1' i (166 kişi) Büyük saygı var, %45.2' si (572 kişi) Yeterli saygı var, %26' sı (329 kişi) Yeterli saygı yok ve %15.7' si (198 kişi) Hiç saygı yok seçeneğini seçmiştir.

Ankette ayrıca “Kaç çocuğunuz var” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya göre katılımcıların %36.8' i (466 kişi) çocuğu olmayan, %15.4' ü (195 kişi) 1 çocuğu olan, %23.7' si (300 kişi) 2 çocuğu olan, %13' ü (164 kişi) 3 çocuğu olan, %6' sı (76 kişi) 4 çocuğu olan, %2.3' ü (29 kişi) 5 çocuğu olan, %1.8' i (22 kişi) 6 çocuğu olan, %0.3' ü (4 kişi) 7 çocuğu olan ve %0.7' si (9 kişi) 8+ çocuğu olan bireylerdir. Bu soru da yeniden kodlanmış ve “Hiç çocuğu olmayan”, “1 çocuğu olan”, “2 çocuğu olan”, “3 çocuğu olan” ve “4+ çocuğu olan” şeklinde 5 kategorili hale getirilmiştir.

Buna göre ankete katılanların %36.8' i (466 kişi) Çocuğu olmayan, %15.4' ü (195 kişi) 1 çocuğu olan, %23.7' si (300 kişi) 2 çocuğu olan, %13' ü (164 kişi) 3 çocuğu olan ve %11.1' i (140 kişi) 4+ çocuğu olan kişilerden meydana gelmektedir.

Gözlenemeyen değişken “Cinsiyet Eşitsizliğine Bakış Açısı” ile ilgili olarak ankete katılan kişilerden Tablo 3.5 ve Tablo 3.6’ da yer alan yargıları değerlendirmeleri istenilmiştir.

Çıkarım	Katılıyorum	Ne katılıyorum, Ne katılmıyorum	Katılmıyorum
<i>Zor İşler Erkeklerle göredir</i>	1	2	3
<i>Kadının daha fazla kazanması sorundur</i>	1	2	3
<i>Çalışması kadının özgürlüğünü kazanması için en iyi yoldur</i>	1	2	3

Tablo 3.5: Cinsiyet Ayrımcılığını Ölçen Sorular (3 Kategorili Sorular)

Çıkarım	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
<i>Kadın çalışırsa çocuklar acı çeker</i>	1	2	3	4
<i>Erkekler genelde daha iyi politik liderlerdir</i>	1	2	3	4
<i>Üniversite eğitimi erkekler için daha önemlidir</i>	1	2	3	4
<i>Erkekler genelde daha iyi yöneticilerdir</i>	1	2	3	4
<i>Ev hanımı olmak maaş için çalışmak kadar tatmin edicidir</i>	1	2	3	4

Tablo 3.6: Cinsiyet Ayrımcılığını Ölçen Sorular (4 Kategorili Sorular)

Tablo 3.5’de görüldüğü gibi bu konu başlığı altında sorulan 8 sorudan 3’ü, 3 kategori olarak cevaplandırılmış, Tablo 3.6’da yer alan 5 soru ise 4 kategorili olarak cevaplandırılmıştır. Bu sorular Gizli Sınıf Analiz ’inin gözlenen değişkenlerini oluşturur.

Yukarıda açıklanmış olan modelin eş değişkenleri şu şekilde özetlenebilir:

- “Yaş” değişkeni 30 yaş altı (1), 30-50 yaş arası(2) ve 50 yaş üstü(3) olarak 3 kategoriden oluşur.
- “Cinsiyet”, Erkek (1) ve Kadın (2) şeklinde 2 kategorilidir.
- “Dindarlık” değişkeni, Dindar(1), Dindar değil (2) ve Ateist (3) şeklinde 3 kategorilidir.
- “Eğitim Düzeyi” değişkeni, Okula gitmemiş (1), İlkokul ve dengi (2), Lise ve dengi (3) , Ön Lisans, Lisans-Lisansüstü (4) olarak kategorilidir.
- “Medeni Hal”, Boşanmış (1), Evli (2), Bekar (3), Nikahsız yaşayan (4) ve Dul (5) olmak üzere 5 kategorilidir.
- “Gelir Düzeyi” değişkeni, Üst Sınıf (1), Orta Sınıf (2) ve Alt Sınıf (3) şeklinde 3 kategoriden oluşur.
- “Çocuk Sayısı”, 0 (1), 1 (2), 2 (3), 3 (4) ve 4+ (5) olmak üzere 5 kategoriden oluşmaktadır.
- “Ekonomik Memnuniyet” değişkeni, Memnuniyetsiz (1), Kararsız (2) ve Memnun (3) olmak üzere 3 kategorilidir.
- “Politik Olarak Sınıflandırma”, Solcu (1), Sola Eğilim (2), Apolitik- Merkez (3), Sağa Eğilim (4) ve Sağcı (5) olmak üzere 5 kategorilidir.
- “Ülkenizde İnsan Haklarına Duyulan Saygı” eş değişkeni ise, Büyük Saygı var (1), Yeterli saygı var (2), Yeterli Saygı yok (3) ve Hiç Saygı yok (4) olarak 4 kategoriye ayrılmıştır.

Yukardaki kategorilerinden anlaşılacağı üzere, eş değişkenler ölçülürken nominal ve ordinal ölçek türlerinden yararlanılmıştır. Buna göre eş değişkenlerin ölçek türleri şöyledir:

“Yaş”, “Dindarlık”, “Eğitim Düzeyi”, “Sosyal Statü”, “Çocuk Sayısı”, “Ekonomik Memnuniyet”, “Politik Olarak Sınıflandırma” ve “Ülkenizde İnsan Haklarına Duyulan Saygı” değişkenleri Ordinal ölçekle değerlendirilmiş olup “Cinsiyet” ve “Medeni Hal” değişkenleri ise Nominal ölçek ile değerlendirilmiştir.

3.2 Bulgular

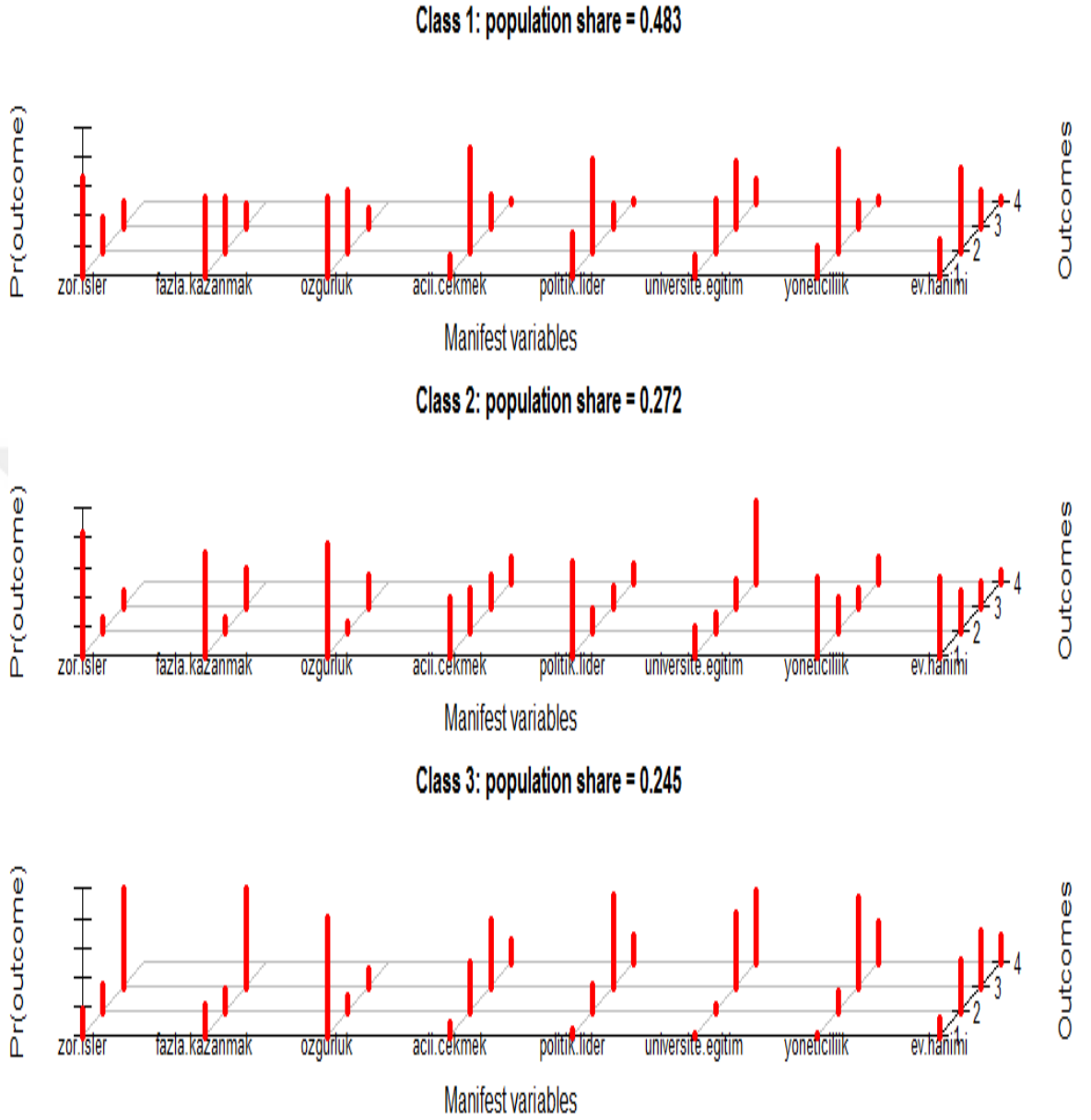
Önceki bölümden de hatırlanacağı üzere modeller arasında seçim yapılırken AIC ve BIC kriterlerine bakılarak değerlendirme yapılmalıdır. Bu nedenle ilk aşamada modelde yer alan sınıf sayısı belirlemek amacıyla AIC, BIC kriterleri ve serbestlik dereceleri dikkate alınarak olası modeller değerlendirilmiştir. Anket verilerinin R programına yüklenmesi sonucunda R programından elde edilen çıktılarına göre denenen 2, 3 ve 4 sınıflı modellere ait değerlendirme kriterleri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

	Serbestlik Derecesi	AIC	BIC	Max.Likelihood
<i>4 sınıf</i>	1148	21550	22152	-10664
<i>3 sınıf</i>	1180	21727	22164	-10778
<i>2 sınıf</i>	1212	22201	22474	-11047

Tablo 3.7: Sınıflandırma Kriter Tablosu

Tablo 3.7’ye göre AIC ve BIC kriterleri 3 sınıflı modelden 4 sınıflı modele geçerken büyük ölçüde azalma göstermemiştir. Bu nedenle sonuçları değerlendirmek için ilk aşamada 3 sınıflı model dikkate alınmıştır.

3 sınıflı modelden elde edilen gizli sınıf olasılıkları yaklaşık olarak 0.27, 0.25 ve 0.48’dir. Şekil 2’de bu sınıfların olasılıkları ve her bir sınıftaki cinsiyet eşitsizliği konusunda sorulara verilen yanıtlara ait değerlendirmeler mevcuttur.

Şekil 3.2: 3 Sınıflı Modele Ait Koşullu Olasılıklar ve Gizli Sınıf Olasılıklarına Ait Diyagram

Şekil 3.2’de çubuklar uzadıkça koşullu olasılık değerinin 1’ e ne kadar yakın olduğunu yani sorulan soruya Şekil 3.2’de görüldüğü üzere ilk 3 soru için 1 (katılıyorum), 2 (ne katılıyorum ne de katılmıyorum) ve 3 (katılmıyorum) seçeneklerinin hangisinin yoğun olarak tercih ettiğini temsil etmekte, geri kalan sorular da ise 1 (kesinlikle katılıyorum), 2 (katılıyorum), 3 (katılmıyorum), 4 (kesinlikle katılmıyorum) seçeneklerinin yoğun olarak tercih edildiğini temsil

etmektedir. Buna göre, her 3 sınıftaki koşullu olasılıklar incelendiğinde aşağıdaki Tablo 3.8 oluşturulmuş ve isimlendirilmiştir.

Sınıf	Çıkarım
<i>Gelenekselci</i>	1.sınıfta yer alan bireyler, kitlenin yaklaşık %48’ini oluşturmaktadır ve bu sınıftaki bireylerin oluşturduğu sınıf “Gelenekselci” olarak isimlendirilmiştir. - Bu sınıfta yer alan bireyler, “Zor işler erkeklere göredir”, “Kadın çalışırsa çocuklar acı çeker”, “Erkekler daha iyi politik liderlerdir”, “ Erkekler daha iyi yöneticidir” ve “Ev hanımı olmak maaş için çalışmak kadar tatmin edicidir” sorularına katılmaktadır. - Geleneksel sınıfına dahil olan bireyler, “Kadının fazla kazanması sorundur” ve “Kadının çalışması özgürlüğünü kazanması için en iyi yoldur” sorularına katılmakla beraber kararsız kalanların da sayısı %40 ile bir hayli fazladır. - Bu sınıfta yer alan katılımcıların “Üniversite eğitimi erkekler için daha önemlidir” sorusuna katılmadığı görülmüştür
<i>Kısmen Gelenekselci</i>	2.sınıfta yer alan bireyler, kitlenin yaklaşık %27’sini oluşturmaktadır ve bu sınıftaki bireylerin oluşturduğu sınıf “Kısmen Gelenekselci” olarak isimlendirilmiştir. - Bu sınıftaki bireyler, “Zor işler erkeklere göredir”, “Kadının fazla kazanması sorundur”, “Kadının çalışması özgürlüğün kazanması için en iyi yoldur”, “Kadın çalışırsa çocuklar acı çeker”, “Erkekler daha iyi politik liderlerdir”, “ Erkekler daha iyi yöneticidir” ve “Ev hanımı olmak maaş için çalışmak kadar tatmin edicidir” sorularına katıldığı görülmektedir. - Kısmen Gelenekselci sınıftaki bireyler, “Üniversite eğitimi erkekler için daha önemlidir” sorusuna katılmamaktadır.

<i>Gelenekselci Olmayan</i>	• 3.sınıfta yer alan bireyler, kitlenin yaklaşık %25'ini oluşturmaktadır ve bu sınıftaki bireylerin oluşturduğu sınıf “Gelenekselci Olmayan” olarak isimlendirilmiştir. • 3.sınıfta yer alan bireyler, “Zor işler erkeklere göredir”, “Kadının fazla kazanması sorundur”, “Erkekler daha iyi politik liderlerdir”, “Üniversite eğitimi erkekler için daha önemlidir”, “Erkekler daha iyi yöneticidir” sorularına katılmamaktadır. • Bu sınıftaki bireyler, “Kadın çalışırsa çocuklar acı çeker” ve “Ev hanımı olmak maaş için çalışmak kadar tatmin edicidir” sorularına da katılmamaktadır fakat sorulara olumlu görüş bildiren katılımcıların sayısı da %35-40 civarlarındadır. • Tüm sorulardan ayrı olarak Gelenekselci Olmayan sınıftaki bireyler “Kadının çalışması özgürlüğünü kazanması için en iyi yoldur” sorusuna katılmaktadır.
------------------------------------	--

Tablo 3.8: 3 Sınıflı Modele Ait Ankette Verilen Cevaplara Göre Çıkarım ve İsimlendirme Tablosu

Ankette katılan bireylerin verdiği cevaplar incelendiğinde, ankette sorulan sorulardan ayırt edici nitelikte olmadığı görülen yani sınıflandırma yaparken sınıflar arasında farklılaşmayı sağlamayan sorular yer almaktadır. Bu sonuçtan hareketle, Şekil 3.2’de de görüleceği üzere “Üniversite eğitimi erkekler için daha önemlidir” ve “Kadının çalışması özgürlüğünü kazanması için en iyi yoldur” soruları tüm gruplar için ortak cevaplandığından gruplarda isimlendirilme yapılırken bu sorular dikkate alınmamıştır.

Koşullu olasılıklara ait bilgiler Tablo 3.9’da yer almaktadır. Tablo 3.9’daki sonuçlara göre bazı koşullu olasılıklar aşağıdaki gibi yorumlanabilir;

- “Zor işler erkeklere göredir” soruna 1.sınıftaki katılımcıların (%65) ve 2.sınıftaki katılımcıların (%82) yüksek oranda katıldığı görülürken, 3.sınıftaki katılımcıların (%66) yüksek yüzde de katılmadığı görülmektedir.
- “Kadın çalışırsa çocuklar acı çeker” sorusunda ise kesinlikle katılmayanların yüzdesi, 3 sınıfta da oldukça azdır. “Çalışması kadının özgürlüğünü kazanması için en iyi yoldur” sorusu katılanlar 3 sınıf için de yüksek değerlere sahiptir.
- “Üniversite eğitimi erkekler için daha önemlidir” sorusuna 3 sınıfta da katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum diyenlerin toplam sayısı oldukça fazladır ve 3.grupta bu rakam %96 düzeyindedir.
- “Ev hanımı olmak maaş için çalışmak kadar tatmin edicidir” sorusunda 1.sınıftaki ve 2.sınıftaki bireyler aslında aynı görüşe sahipken katılımın düzeyiyle ilgili fark vardır.
- Aynı şekilde “Erkekler daha iyi politik liderlerdir” yargısına 1. ve 2. Sınıflar katılırken iki sınıf arasında sadece katılımın düzeyiyle ilgili fark varken 3. Sınıftaki bireyler bu yargıyı reddetmektedir.
- “Erkekler daha iyi yöneticilerdir” yargısına değinecek olursak 3. Sınıfta yer alan bireyler bu yargıyı % 87 gibi yüksek bir oranla reddederken 1. Sınıfta bu yargıyı kabul edenlerin oranı %85 2.sınıfta ise %75 dir.

	<i>Sınıf 1</i>	<i>Sınıf 2</i>	<i>Sınıf 3</i>
	<i>Gelenekselci</i>	<i>Kısmen Gelenekselci</i>	<i>Gelenekselci Olmayan</i>
<i>Zor işler</i>			
Katılıyorum	0.6453	0.8231	0.1761
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	0.2065	0.0842	0.1671
Katılmıyorum	0.1482	0.0927	0.6567
<i>Fazla Kazanmak</i>			
Katılıyorum	0.5147	0.6773	0.2018
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	0.3454	0.0792	0.1439
Katılmıyorum	0.1398	0.2435	0.6543
<i>Özgürlük</i>			
Katılıyorum	0.5128	0.7496	0.7901
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	0.3908	0.0469	0.1031
Katılmıyorum	0.0964	0.2035	0.1068
<i>Acı Çekmek</i>			
Kesinlikle Katılıyorum	0.1218	0.3747	0.0801
Katılıyorum	0.6854	0.2725	0.3236
Katılmıyorum	0.1880	0.1944	0.4493
Kesinlikle katılmıyorum	0.0048	0.1585	0.1470
<i>Politik Lider</i>			
Kesinlikle Katılıyorum	0.2688	0.6291	0.0437
Katılıyorum	0.5983	0.1370	0.1713
Katılmıyorum	0.1329	0.1205	0.6172
Kesinlikle katılmıyorum	0.0000	0.1134	0.1678
<i>Üniversite Eğitimi</i>			
Kesinlikle Katılıyorum	0.1194	0.1862	0.0097
Katılıyorum	0.3310	0.1125	0.0321
Katılmıyorum	0.4226	0.1644	0.4875
Kesinlikle katılmıyorum	0.1269	0.5369	0.4707
<i>Yöneticilik</i>			
Kesinlikle Katılıyorum	0.1832	0.5136	0.0016
Katılıyorum	0.6584	0.2200	0.1319
Katılmıyorum	0.1534	0.1116	0.5964
Kesinlikle katılmıyorum	0.0050	0.1548	0.2701
<i>Ev hanımı</i>			
Kesinlikle Katılıyorum	0.2304	0.5200	0.1176
Katılıyorum	0.5427	0.2568	0.3386
Katılmıyorum	0.2182	0.1557	0.3776
Kesinlikle katılmıyorum	0.0087	0.0675	0.1661

Tablo 3.9: 3 Sınıflı Modele Ait Koşullu Olasılık Tablosu

Sınıflar isimlendirilirken ve koşullu olasılıklar tablosu özetlenirken de görüldüğü üzere 1.sınıf ile 2.sınıftaki katılımcıların “Zor işler erkeklere göredir” ve “Kadının fazla kazanması sorundur” sorularına verdiği yanıtlar aynıdır. Ayrıca “Kadın çalışırsa çocuklar acı çeker”, “Erkekler daha iyi politik liderlerdir”, “Erkekler daha iyi yöneticidir” ve “Ev hanımı olmak maaş için çalışmak kadar tatmin edicidir” sorularındaki yanıtlara bakıldığında 1.gruptaki katılımcılar katılıyorum derken 2.gruptaki katılımcılar kesinlikle katılıyorum demiştir. Buradan sonuçla 1.sınıftaki ve 2.sınıftaki katılımcıların verdiği cevapların yönüyle ilgili bir farklılık görülmemektedir, verilen yanıtların şiddetiyle ilgili farklılık vardır. Bu noktada iki sınıf arasında bir fark görülememektedir.

Sonraki aşamada ise eş değişkenlerin anlamlılığı değerlendirilmiştir. Tablo 3.10’a göre, bir bireyin “Gelenekselci” sınıf yerine “Kısmen Gelenekselci” sınıfa dahil olması olasılığı, çocuk sayısı, politik sınıflandırma ve ülkenizdeki insan haklarına duyulan saygı değişkenlerinin kategorilerin artması halinde artmaktadır. Yani bireyin “Gelenekselci” sınıf yerine “Kısmen Gelenekselci” sınıfta yer alması için ülkede insan haklarının olduğunu düşünen, politik olarak sağa meyilli olan ve çocuk sayısı artan bireyler olması beklenmektedir.

Tablo 3.11’e göre, bir bireyin “Gelenekselci” sınıf yerine “Gelenekselci Olmayan” sınıfına dahil olması olasılığı, eğitim, cinsiyet (Erkek (1), Kadın(2)) ve ülkenizde insan haklarına duyulan saygı değişkenlerinin kategorilerinin artması halinde artar. Ayrıca politik olarak sınıflandırma değişkeninin kategorilerinin azalması halinde artar, yani bir bireyin “Gelenekselci” sınıf yerine “Gelenekselci Olmayan” sınıfta olabilmesi için eğitilmiş, politik olarak sola meyilli ve ülkede insan haklarının olmadığını düşünen kadın bireyler olması beklenmektedir. Grupların belirleyiciliği üzerinde sosyal statü, yaş, medeni hal, ekonomik memnuniyet ve dindarlık eş değişkenlerinin önemli olmadığı görülmektedir.

	<i>Katsayı</i>	<i>Standart Hata</i>	<i>t Değeri</i>	<i>p Değeri</i>
<i>Sınıf2/Sınıf1</i>				
Sabit	-2.60107	1.0242	-2.495	0.013
Eğitim	0.26109	0.14129	1.484	0.065
Yaş	-0.25706	0.15325	-1.677	0.094
Cinsiyet	-0.15403	0.18704	-0.823	0.410
Sosyal Statü	-0.06447	0.19336	-0.333	0.739
Medeni Hal	-0.11146	0.12656	-0.881	0.379
Dindarlık	0.32983	0.23290	1.416	0.157
Çocuk Sayısı	0.19405	0.08612	2.253	0.024
Ekonomik Memnuniyet	-0.2432	0.12417	-0.196	0.845
Politik Sınıflandırma	0.30157	0.08375	3.601	0.000
Ülkenizde İnsan Haklarına Duyulan Saygı	0.29412	0.10347	2.842	0.005

Tablo 3.10: 3 Sınıflı Modele Ait Değişkenlerin Anlamlılık Tablosu (Sınıf2/Sınıf1)

	<i>Katsayı</i>	<i>Standart Hata</i>	<i>t Değeri</i>	<i>p Değeri</i>
<i>Sınıf3/Sınıf1</i>				
Sabit	-3.21792	1.07720	-2.987	0.003
Eğitim	0.91379	0.14302	6.389	0.000
Yaş	0.07516	0.15879	0.473	0.636
Cinsiyet	1.01437	0.19037	5.328	0.000
Sosyal Statü	-0.15676	0.19710	-0.795	0.427
Medeni Hal	-0.24624	0.13539	-1.819	0.069
Dindarlık	-0.10424	0.22992	-0.453	0.650
Çocuk Sayısı	-0.06760	0.09318	-0.725	0.468
Ekonomik Memnuniyet	-0.26203	0.12757	-2.054	0.040
Politik Sınıflandırma	-0.25004	0.07987	-3.131	0.002
Ülkenizde İnsan Haklarına Duyulan Saygı	0.26187	0.10203	2.567	0.010

Tablo 3.11: 3 Sınıflı Modele Ait Değişkenlerin Anlamlılık Tablosu (Sınıf 3/Sınıf 1)

Tablo 3.7’ den ayrı olarak 1. ve 2. Sınıf arasında ayırt edici bir fark görülmediğinden 2 sınıflı model dikkate alınır;

2 sınıflı modelde elde edilen gizli sınıf olasılıkları yaklaşık olarak 0.69 ve 0.31’dir.

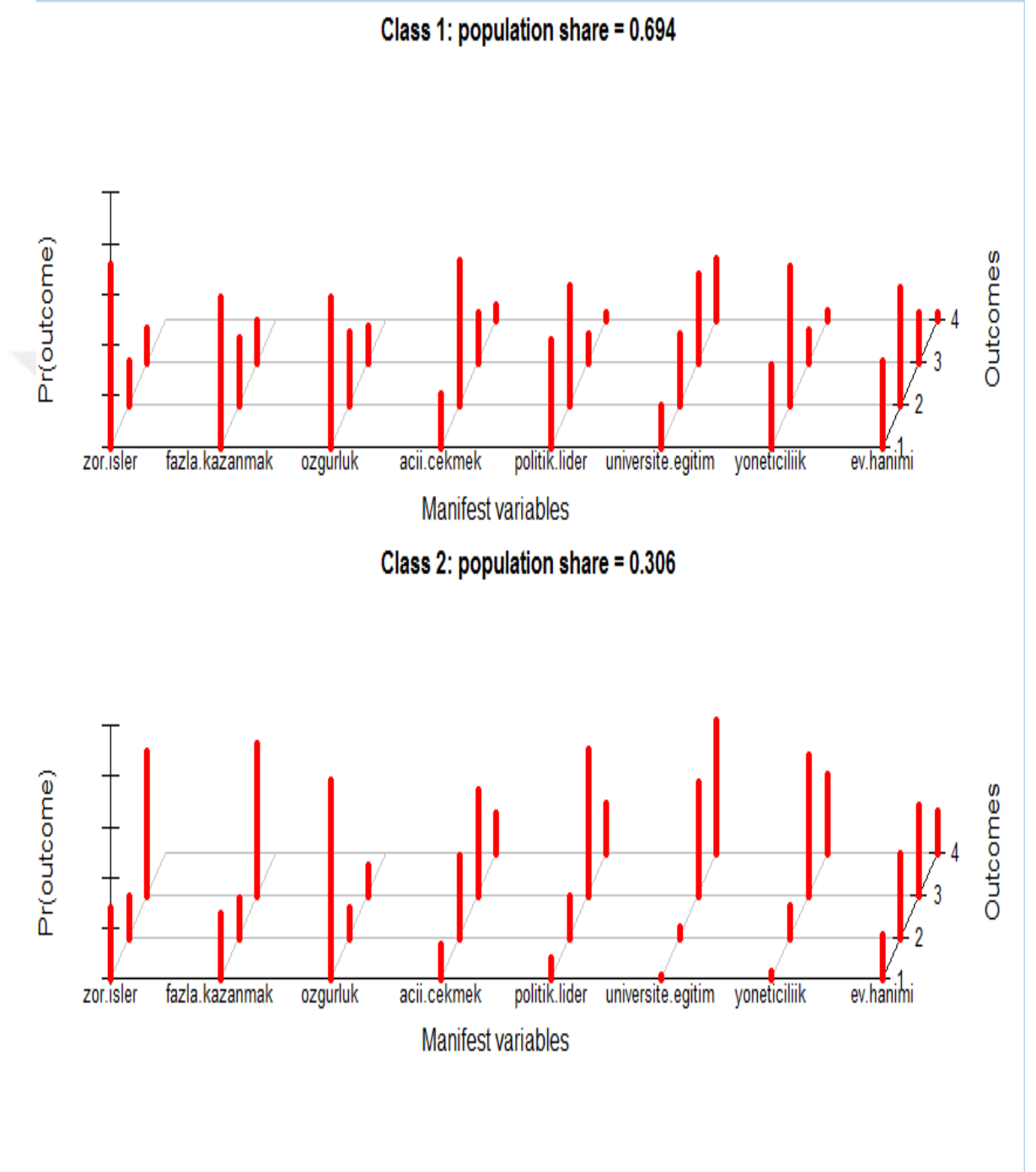
Aşağıda Tablo 3.12’de koşullu olasılıklar Şekil 3.3’de ise bu olasılıklara ilişkin temsili çizime yer verilmiştir.

Şekil 3.3’de uzun olan çubuklar daha önce açıklandığı gibi olasılık değerinin 1’e yakın olduğu durumları yani sorulan soruya Şekil 3.3’ün sağ kısmındaki

cevaplardan(kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, katılmıyorum, kesinlikle katılıyorum) hangisini yoğun olarak tercih ettiğini temsil etmektedir. Buna göre, yukarda belirtildiği gibi her 2 sınıf içinde benzer cevapların verildiği sorulardan farklı olarak koşullu olasılıklar göz önünde bulundurularak aşağıdaki Tablo 3.12 oluşturulmuş ve sınıflar isimlendirilmiştir.

Sınıf	Çıkarım
<i>Gelenekselci</i>	1.sınıfta yer alan bireyler, kitlenin yaklaşık %69'unu oluşturmaktadır ve bu sınıftaki bireylerin dahil olduğu sınıf "Gelenekselci" olarak isimlendirilmiştir. - Bu sınıftaki bireyler, "Zor işler erkeklere göredir", "Kadının fazla kazanması sorundur", "Kadının çalışması özgürlüğünü kazanması için en iyi yoldur", "Kadın çalışırsa çocuklar acı çeker", "Erkekler daha iyi politik liderlerdir", "Erkekler daha iyi yöneticilerdir" ve "Ev hanımı olmak maaş için çalışmak kadar tatmin edicidir" sorularına katılmaktadır. - Son olarak Gelenekselci sınıftaki bireyler, "Üniversite eğitimi erkekler için daha önemlidir" sorusuna katılmamaktadır.
<i>Gelenekselci Olmayan</i>	1.sınıfta yer alan bireyler, kitlenin yaklaşık %31'ini oluşturmaktadır ve bu sınıftaki bireylerin dahil olduğu sınıf "Gelenekselci olmayan" olarak isimlendirilmiştir. - Bu sınıftaki bireyler, "Kadının çalışması özgürlüğünü kazanması için en iyi yoldur" sorusuna katılmaktadır. - Gelenekselci Olmayan sınıfta yer alan bireyler, "Zor işler erkeklere göredir", "Kadının daha fazla kazanması sorundur", "Erkekler daha iyi politik liderlerdir", "Erkekler daha iyi yöneticilerdir" ve "Ev hanımı olmak maaş için çalışmak kadar tatmin edicidir" sorularına katılmamaktadırlar. - Bu sınıftaki katılımcılar "Kadın çalışırsa çocuklar acı çeker." soruna katılmamakla beraber katılan kişilerin sayısı da fazladır.

Tablo 3.12: 2 Sınıflı Modele Ait Sonuçlara Göre Çıkarım ve İsimlendirme Tablosu

Şekil 3.3: 2 Sınıflı Modele Ait Koşullu Olasılıklar ve Gizli Sınıf Olasılıklarına Ait Diyagram

	<i>Sınıf 1</i>	<i>Sınıf 2</i>
	<i>Gelenekselci</i>	<i>Gelenekselci Olmayan</i>
Zor işler		
Katılıyorum	0.7106	0.2797
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	0.1652	0.1601
Katılmıyorum	0.1242	0.5601
Fazla Kazanmak		
Katılıyorum	0.5816	0.2572
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	0.2797	0.1482
Katılmıyorum	0.1614	0.5946
Özgürlük		
Katılıyorum	0.5859	0.7790
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	0.2796	0.1075
Katılmıyorum	0.1345	0.1134
Acı Çekmek		
Kesinlikle Katılıyorum	0.2026	0.1296
Katılıyorum	0.5602	0.3133
Katılmıyorum	0.1866	0.4060
Kesinlikle katılmıyorum	0.0506	0.1512
Politik Lider		
Kesinlikle Katılıyorum	0.4123	0.0831
Katılıyorum	0.4634	0.1532
Katılmıyorum	0.1052	0.5721
Kesinlikle katılmıyorum	0.0191	0.1917
Üniversite Eğitimi		
Kesinlikle Katılıyorum	0.1532	0.0144
Katılıyorum	0.2716	0.0325
Katılmıyorum	0.3378	0.4376
Kesinlikle katılmıyorum	0.2373	0.5155
Yöneticilik		
Kesinlikle Katılıyorum	0.3162	0.0297
Katılıyorum	0.5374	0.1224
Katılmıyorum	0.1198	0.5468
Kesinlikle katılmıyorum	0.0266	0.3010
Ev hanımı		
Kesinlikle Katılıyorum	0.3311	0.1688
Katılıyorum	0.4565	0.3211
Katılmıyorum	0.1920	0.3497
Kesinlikle katılmıyorum	0.0204	0.1604

Tablo 3.13: 2 Sınıflı Modele Ait Koşullu Olasılıklar Tablosu

Tablo 3.13’ de yer alan koşullu olasılık değerleri aşağıdaki gibi özetlenebilir;

“Kadın çalışırsa çocuklar acı çeker” sorusuna 2.sınıftaki katılımcıların katılmadığı görülürken katılanların oranı %43 ile yüksek bir orana sahiptir. “Erkekler daha iyi politik liderlerdir” sorusuna 1.sınıftaki katılımcıların yüksek oranda yani %88 ile katıldığı görülmektedir. “Kadının çalışması özgürlüğünü kazanması için en iyi yoldur” sorusuna 2 sınıfta katılıyorken, “Gelenekselci” kitlede oran %58 iken “Gelenekselci Olmayan” kitlede %78’dir. “Üniversite eğitimi erkekler için daha önemlidir” sorusunda “Gelenekselci” sınıf %58 ile katılmaz iken “Gelenekselci Olmayan” sınıfta bu oran %95 ile çok yüksek seviyededir. “Erkekler daha iyi yöneticidir” sorusunda ise “Gelenekselci Olmayan” sınıf %85 ile katılmıyor iken “Gelenekselci” sınıf %85 ile katılmaktadır.

Bir sonraki aşamada ise eş değişkenlerin anlamlılığı değerlendirilmiştir.

Tablo 3.14’ e göre, bir bireyin “Gelenekselci” sınıf yerine “Gelenekselci Olmayan” sınıfına dahil olması olasılığı, eğitim, cinsiyet (Erkek (1), Kadın(2)), ülkenizde insan haklarına duyulan saygı değişkenin kategorilerinin artması halinde artar. Ayrıca politik olarak sınıflandırma değişkenin kategorisinin ise azalması halinde artar, yani bir bireyin politik olarak sola meyilli ve ülkede insan haklarının olmadığını düşünüyorsa, eğitim düzeyi yüksek ve cinsiyeti kadın ise bu bireyin ikinci sınıfta yer alma olasılığı daha yüksektir. Grupların belirleyiciliği üzerinde yaş, sosyal statü, medeni hal, ekonomik memnuniyet, dindarlık eş değişkenlerinin önemli olmadığı görülmektedir.

	<i>Katsayı</i>	<i>Standart Hata</i>	<i>t Değeri</i>	<i>p Değeri</i>
<i>Sınıf2/Sınıf1</i>				
Sabit	-3.02057	0.93732	-3.223	0.001
Eğitim	0.81243	0.12457	6.522	0.000
Yaş	-0.02992	0.14001	-0.214	0.831
Cinsiyet	0.92490	0.16339	5.661	0.000
Sosyal Statü	-0.10602	0.16962	-0.625	0.532
Medeni Hal	-0.21169	0.12333	-1.716	0.086
Dindarlık	-0.17455	0.1942	-0.898	0.369
Çocuk Sayısı	-0.02011	0.07975	-0.252	0.801
Ekonomik Memnuniyet	-0.17546	0.11147	-1.574	0.116
Politik Sınıflandırma	-0.22656	0.06921	-3.274	0.001
Ülkenizde İnsan Haklarına Duyulan Saygı	0.23073	0.08947	2.579	0.010

Tablo 3.14: 2 Sınıflı Modele Ait Değişkenlerin Anlamlılık Tablosu

SONUÇ

Bu çalışma ile Türkiye’de cinsiyet eşitsizliğine olan bakış açısı, Dünya Değerler Anketi’nde yer alan sorulardan hareketle bu bireylerin demografik, sosyo-ekonomik, politik, eğitim ve dünya görüşleri değerlendirilerek sınıflandırılmıştır. Söz konusu bakış açısı, bir kategorik veri analizi metodu olan gizli sınıf analizi ile değerlendirilmiştir.

Bu tez ile, Türkiye’de yaşayan bireyleri Dünya Değerler Anketine verilen cevaplara göre sınıflandırmak, bu sınıfların özelliklerini ortaya çıkarmak, sınıflar arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemek ve her sınıf için ayrı ayrı değerlendirmeler yaparak, toplumsal gelişmeyi artırmak, araştırmacılara ve politika yapıcılara uygun stratejiler geliştirmeyi sağlaması için kullanılabilir bilgiler vermek amaçlanmıştır.

“Türkiye’de Cinsiyet Eşitsizliğine Bakış” gizli değişkeninin sınıflarının belirlenmesinde, Dünya Değerler Anketi’nde yer alan “Zor işler erkeklere göredir”, “Kadının fazla para kazanması sorundur”, “Çalışması kadının özgürlüğünü kazanması için en iyi yoldur”, “Kadın çalışırsa çocuklar acı çeker”, “Erkekler daha iyi politik liderlerdir”, “Üniversite eğitimi erkekler için daha önemlidir”, “Erkekler daha iyi yöneticidir” ve “Ev hanımı olmak maaş için çalışmak kadar tatmin edicidir” yargılarına verilen cevaplar, değişken olarak kabul edilmiştir ve Gizli Sınıf Analizinin gözlenen değişkenlerini oluşturmuştur. Analizde 8 gözlenen ve 10 eş değişken (eğitim, yaş, cinsiyet, sosyal statü, medeni hal, dindarlık, çocuk sayısı, ekonomik memnuniyet, politik sınıflandırma, ülkenizde insan haklarına duyulan saygı) yer almıştır. Türkiye’de cinsiyet eşitsizliği, Gizli Sınıf Analizi metoduna göre bakış açısı değerlendirildiğinde AIC ve BIC kriterine göre 2 ve 3 sınıflar arasında kararsız kalınmış, ancak ayrılan sınıflardan ikisi arasında büyük benzerlikler olduğundan bu iki sınıf birleştirilerek toplamda 2 sınıfa ayrılmıştır. Ankete katılan bireylerin %69’u 1. Sınıfta ve %31’i ise 2. Sınıfta yer almaktadır.

1. Sınıf, gizli sınıf olasılıklarına göre ankete katılan bireylerin %69'lık kısmını oluşturanlardır. Bu sınıf **“Gelenekselci”** olarak isimlendirilmiştir. 1. Sınıftaki bireylerin özellikleri aşağıda özetlenmiştir:

1.Sınıftaki bireyler genel olarak anketteki yargılara katılan bireylerden oluşur. Bu bireyler diğer yargıların, aksine gelenekselden uzak olarak “Kadının özgürlüğünü kazanması için çalışması en iyi yoldur” yargısına katılmışken “Üniversite eğitimi erkekler için daha önemlidir” yargısına katılmamışlardır.

2. Sınıf, gizli sınıf olasılıklarına göre ankete katılan bireylerin %31'lik kısmını oluşturanlardır. Bu sınıf **“Gelenekselci Olmayan”** olarak isimlendirilmiştir. 2. Sınıftaki bireylerin özellikleri aşağıda özetlenmiştir:

2.sınıftaki bireyler genel olarak anketteki yargılarına katılmamışlardır. Bu sınıfta yer alan bireyler tutarlı olarak “Kadının özgürlüğünü kazanması için en iyi yol çalışmasıdır” yargısına ise katılmışlardır. Tüm yanıtlar incelendiğinde, bu sınıftaki bireylerin “Kadın çalışırsa çocuklar acı çeker” yargısına katılmazken, katılan bireylerin sayısı da bir hayli fazla olduğu göze çarpmaktadır.

Sınıflar arasındaki farklılıkları eğitim, cinsiyet, insan haklarına duyulan saygı ve politik olarak sınıflandırma değişkenlerinin belirlediği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgulara göre bir bireyin “Gelenekselci” sınıf yerine “Gelenekselci Olmayan” sınıfta yer alması olasılığı, bireyin eğitim düzeyinin yüksek olması, cinsiyetinin kadın olması, bireyin ülkede insan haklarına yeterli saygı gösterilmediğini düşünen bir birey olması ve politik olarak sola eğilimli olması halinde artar.

Literatürdeki çalışmalardan farklı olarak bu tez, cinsiyet eşitsizliği algısını etkileyen faktörleri detaylı bir şekilde ele almış ve toplumdaki bireyleri cinsiyet eşitsizliği kavramına bakış açıları açısından sınıflandırmış yanı sıra bu sınıfları etkileyen dinamikleri tespit etmiştir.

KAYNAKÇA

6284 Sayılı Ailenin (2012)
Korunması Ve Kadına Karşı
Şiddetin Önlenmesine Dair
Kanun

Adamczyk, Amy

Institute Of European And American Studies, **The Effect Of Personal Religiosity On Attitudes Towards Abortion, Divorce And Gender Equality – Does Cultural Context Make A Difference**, USA, (2013), S.217

Adnan, Mian

An Alternative Approach Of Binomial And Multinomial Distributions, United State, (2016), S. 273-275

Agresti Alan

Categorical Data Analysis, Wiley&Sons, New Jersey, (2002), S.6

Akkaş İbrahim

“Toplumsal Cinsiyet Kavramları Çerçevesinde Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı”, **EKEV Akademi Dergisi-ICOAEF Özel Sayısı**, Erzurum, (2019), S.99

Altuntaş Onur, Altunova
Hasan Hüseyin

”Cinsiyet Değişkenine Göre Toplumsal Cinsiyet Algısında Değişiklikler”, **Toplumsal Cinsiyet Algısı İle Sosyo-Ekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi**, Ankara, (2015), S.92

Arıcıgil Çılan, Çiğdem

Sosyal Bilimlerde Kategorik Verilerle İlişki Analizi, 2.Baskı, Pegem Akademi, Ankara, (2013), S.5

Arıcıgil Çılan Çiğdem

Uygulamalı Gizli Sınıf Analizi, 1.Baskı, Çağlayan Kitapevi, İstanbul, (2015), S.6-7

Balta Elif E.

Toplumsal Cinsiyet Ve Ayrımcılığı Bağlamında Zeynep Cemali’nin Eserlerinin Değerlendirilmesi, (2013), S.Giriş

Botsch Dr.Elizabeth

“The Policy on Gender Equality in Germany”, **Directorate General For Internal Policies, Policy Department C: Citizens’ Rights And Constitutional Affairs, Women’s Right & Gender Equality**, (2015), S.7-8

- Brown Psyd, Timothy A. **Confirmatory Factor Analysis For Applied Research**, (2006), S.13
- Burç Pınar Ezgi **Sosyo-Kültürel Değerler Ve Neoliberalizm Işığında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Mini Alan Çalışması (İzmir Örneği)**, İzmir, (2015), S.10-11
- Collins, L.M., Lanza, S.T. **Latent Class And Latent Transition Analysis**, Wiley, Canada., (2010), S.113
- Çolak Meriç **Gizli Sınıf (Latent Class) Analizi Ve Tanı Testlerinin Değerlendirilmesi**, (2003), S.3
- Doğruel Anuşlu Merve **GSA İle Bir Hızlı Moda Markasında Müşteri Segmentasyonu**, (2015), S.45
- Dördüncü Dünya Kadın Konferansı **Pekin Deklarasyonu Ve Eylem Platformu**, (1995), S.6
- Eastin Joshua, Prakash Aseem **Economic Development And Gender Equality: Is There A Gender Kuznets Curve**, (2013), S. 178-182
- Eroğlu Feride **Avrupa İlkeleri Anayasalarında Toplumsal Cinsiyet Ve Kadın-Erkek Eşitliği İle İlgili Düzenlemeler**, Almanya, (2011), S.3
- Goodman Leo A. **Exploratory Latent Structure Analysis Using Both Identifiable And Unidentifiable Models**, Universty Of Chiago, USA, Çolak, A.g.e, (1974), S.13
- Gordon Prf. Ian **Probabilty And Statistics: Module 20, Binomial Distribution**, Melburne, Australia, (2013), S.7-8
- Göğüş Tan Prf. Mine **Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi; Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi, Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği**, (2018), S.17-25
- Güngör Culha Duygu **Örtük Sınıf Analizlerinde Ölçme Eşdeğerliğinin İncelenmesi**, İzmir, (2012), S.10
- Gürhan Ar. Gör. Nafize **“Toplumsal Cinsiyet Ve Din”, E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, Sayı 4, (2010), S.61
- Hair JR Joseph F., v.d **“Assumptions İn Factor Analysis”, Multivariate Data Analysis, A Global Perspective**, (2013), S.103-104

Hajal/Backleh Nadia	“Filistin’de Toplumsal Cinsiyet”, Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları, Uluslararası Toplumsal Cinsiyet Tartışması , (2007), S.23-27
Hausmann Prf. Ricardo, Tayson Prf. Laura D., Zahidi Saadia	“Steps İn Constructing The İndex”, World Economic Forum Global Gender Report-2006 , İsviçre, (2006), S.7
Heinen Ton	Discrete Latent Variable Models , Tilburg University Press, Netherlands, Çolak, A.g.e , (1993), S.17
Kahraman Leyla, v.d	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet Algısı Araştırması , Nevşehir, (2014), S.828-829
Kartal Cemile Burcu	Türkiye’de Kadınların Siyasal Haklarını Kazanmaları Ve 1930 Belediye Seçimleri , İstanbul, (2005), S.72
Kavas Dr. Asmin	Karşılaştırmalarla 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Karnesi-2018 , (2018), S.3-4
Kodan Semanur	Evli Bireylerin Evlilik Kalitesi Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları Ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi , (2013), S.II
Kowalczyk Izabela	Polonya’da Toplumsal Cinsiyet”, Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları, Uluslararası Toplumsal Cinsiyet Tartışması , (2007), S.17
Mccutcheon Allan L.	“Basic Concepts And Procedures İn Single- And Multiple-Group Latent Class Analysis”, Applied Latent Class Analysis , Düzenleyen Jacques A. Hagenaars, UK, (2002), S.65
Mccutcheon Allan L.	Latent Class Analysis , Sage Publication, USA, (1987), S11.
Mccutcheon Allen L.	“Sage University Paper Series On Quantitative Applications İn The Social Science”, Latent Class Analysis , USA, (1987), S.07-64
Meisenberg Gerhard, Woodley Micheal A.	Journal Of Happiness Studies Gender Differences İn Subjective Well-Being And Their Relationships With Gender Equality , (2015), S.123
Nalbant Fatma, Korkmaz	“Feminist Teori Temelinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin

- Tuğrul Türkiye Bağlamında Değerlendirilmesi”, **Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2, Artvin,(2019), S.170
- Nelson Charles R. **Pitfalls İn The Use Of Time As An Explanatory Variable İn Regression**, USA, (1984), S.5-6
- Öngen Burcu, Aytaç Serpil **Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları Ve Yaşam Değerleri İlişkisi**, (2013), S.1-18
- Özkan Batuhan **Kredi Kartı Kullanım Alışkanlıkları Üzerine Gizli Sınıf Analizi**, (2015), S.22
- Pastor, Barron, Miller, Davis **A Latent Profile Analysis Of College Students Achievement Goal Orientation**, (2007), S.15
- Poushter Jacop, Fetterolf Janell, Tamir Christina, Pew Research Center **A Changing World: Global Wiews On Diversity, Gender Equality, Family Life And The İmportance Of Religion**, (2019), S.22
- Powers Daniel A., Xie Yu **Statistical Methods For Categorical Data Analysis**, Emerald Group Publishing Limited, UK, (2008), S. 5
- Savaş Gökhan “Türkiye’de Yaşayan Bireylerin Toplumsal Cinsiyet Eşit(siz)liği Algısı”, **Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi**, SAYI I, Antalya, (2018), S.103
- Sayılan Fevziye **Toplumsal Cinsiyet Ve Eğitim**,1.baskı, Dipnot Yayınları, Ankara, (2012), S.68-69
- Schwab Prf. Klaus, v.d **World Economic Forum, Global Gender Report-2015**, İsviçre, (2015), S.8-9-10
- Scott Joan **Toplumsal Cinsiyet; Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi**, çev. Derya Demirler, Fahriye Dinçer, (2007), S.113
- Seguino Stephanie, Lovinsky James “Religiosity and Gender”, **The İmpact Of Religiosity On Gender Attiudes And Outcomes, Religion**, (2009), S.3-8
- Sınmaz Uzgan Yıldız “Mutlu Toplumun İnşası İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği”, **Mor Söyleşiler**, İZMİR, (2018), S.17

- Sinan, Melek **Gizli Sınıf Analizi Ve Türkiye’de Muhafazakârlık Üstüne Bir Uygulama**, (2009), S.51
- T.C Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü **2008 Mali Yılı Performans Programı**, (2008), S.5
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 10, (1982), S.3
- Uluocak Şeref, v.d **Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ve Kadına Yönelik Şiddet**, İstanbul, (2014), S.7 ve S.49
- Velleman Paul F., Wilkinson Leland **Nominal, Ordinal, İnterval And Ratio Typologies Are Misleading**, USA, (1993), S. 3-4
- Vermunt Jeroen K. **Log-Linear Models For Event Histories**, USA, (1996), S.65
- Yaşın Dökmen Zehra “Sosyal Psikolojik Açıklamalar”, **Toplumsal Cinsiyet**, 6.Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul, (2015), S.19-20-21
- Yodanis Carrie **Gender & Society, Divorce Culture And Martial Gender Equality: A Cross-National Study**, (2005), S.655
- Yale University (Çevrimiçi), <http://www.stat.yale.edu/Courses/1997-98/101/binom.htm>, 4 Nisan 2019
- LCA **Frequently Asked Questions**, (Çevrimiçi), <http://www.john-uebersax.com/stat/faq.htm>, 2014
- Bahçeşehir Üniversitesi (Çevrimiçi), <http://www.bahcesehir.k12.tr/tr/kurumsal/haberler-detay/Turkiye-Degerler-Arastirmasi-Bursada/168/621/0>, 18 Ocak 2012
- Türk Dil Kurumu (Çevrimiçi), http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&gclid=TDK.GTS.5c77eba57f66e5.63473529, 2 Mayıs 2019
- Yrd. Doç. Dr. Ozan ÖRMECİ (Çevrimiçi), http://politikaakademisi.org/2016/12/27/dunya-degerler-arastirmasi-2010-2014-turkiye-verileri-analizi/#_ftn2, 26 Aralık 2016

Sakarya Üniversitesi

(Çevrimiçi),

[http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/48396/27636/13. %C3%B6zel olas%C4%B1%C4%B1k da%C4%9F%C4%B1%C4%B1mlar%C4%B1.pdf](http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/48396/27636/13.%C3%B6zel%20olas%C4%B1%C4%B1k%20da%C4%9F%C4%B1%C4%B1mlar%C4%B1.pdf), 15 Mayıs 2019, S.17

(Çevrimiçi), <https://www.apsanet.org/section-2001-Award-Recipients>, 2001

(Çevrimiçi),

<http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>, 1 Mayıs 2020

